

ONG

i en
urettferdig
verden

Temaavis om utviklingsspørsmål

for 10. klasse og videregående skole

UTGITT AV NORAD / FAGBLADET BISTANDSAKTUELT

Hva synes du er urettferdig?

(Uttalelsene ble gitt i 2002 og har tidligere vært offentliggjort i nettmagasinet «Monetas» – www.undp.no/monetas Gjengitt med tillatelse fra UNDP.)

JOHN CAREW,
FOTBALL-PROFF

– Det er urettferdig at ikke alle får like muligheter – ikke bare det at de i fattige land ikke har samme muligheter som de i rike land, men også at hudfarge kan være bestemmende. Jeg synes at flere unge burde engasjere seg i arbeid for tredje verden og også kjempe mot forskjellsbehandling som går på hvor du kommer fra, hvilken bakgrunn du har og hvilken hudfarge du har.

MIA MARTINSEN,
tidligere ROBINSON-VINNER

– Jeg synes det er urettferdig at det er altfor lite tilbud for norske ungdommer og at vi tar for dårlig vare på de eldre. Regjeringen bruker for mye penger på innvandring og integrering og sånn.

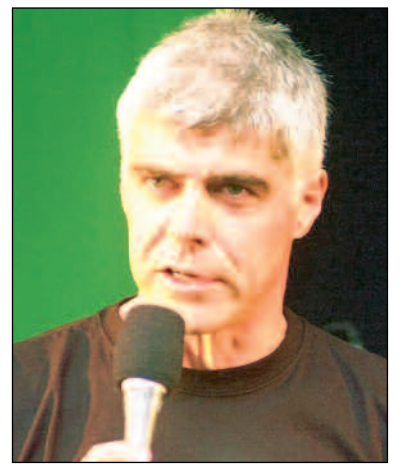
ANNE-KAT HÆRLAND,
KOMIKER og TV-STJERNE

– Jeg synes det er urettferdig at vi ikke har det verre her i Norge. Vi syter og klager så mye, men vi har ingenting å klage over. Vi må slutte med den sytinga!

NINA DRANGE,
Medlem av ATTAC-NORGE

– Verden er som et lotteri. 20% av oss har vunnet – vi er født inn i den delen av verdens befolkning som sammen disponerer 86 % av rikdommen i verden. Vi får gå på skole, de aller fleste får vokse opp med en økonomisk trygghet, vi har et sted å bo, reint vann og nok mat. De som virkelig taper i det store lotteriet – de fattigste 20 % – disponerer 1% av verdens rikdom. Det er urettferdig, det.

PETTER EIDE,
generalsekretær i AMNESTY INTERNATIONAL NORGE

– Den store urettferdigheten i verden er forskjellen mellom fattige og rike. Men det handler ikke bare om fattigdom. Det går også på tilgang til kunnskap og kjennskap til rettigheter. I mange store land som India, Kina og Indonesia (med tilsammen halvparten av verdens befolkning) blir barn og unge mye dårligere behandlet enn i den rike verden. Mange blir dårlig behandlet av politiet, utsatt for barnearbeid, slavearbeid og får dårlig eller ingen skolegang. Barn og unge har rett til å føle seg trygge, bo sammen med sin familie, få skolegang – og de skal ikke bli tvunget til barnearbeid eller slavearbeid!

JØRG-1 OG POPPA LARS, HIP-HOPERE

– Det er skikkelig urettferdig at byråkratene bruker millioner av kroner på seg selv og sin drift, samtidig som de legger ned ungdomskubbene! Hva bør gjøres: Slutt med det tullet der!

UNG i en urettferdig verden

Utgitt av NORAD
oktober 2003

Redaktør:
Gunnar Zachrisen

I redaksjonen:
Camilla Solheim
Erik Landet
Silje Berggrav
Tone Bratteli
Gunnar Kopperud

Design/Produksjon:
Akela grafisk design,
Fred Isaksen

Trykk:
Dagblad-Trykk AS
Opplag: 20 000

For bestilling av denne temaavisen:
Se annonse på siste side

Fattigdommen gjer livet vanskeleg

Kva er årsakene til fattigdom og korleis blir unge menneske påverka av å leva i fattige land? Det er to av dei viktigaste emna i denne avisa om ungdom og urettferd.

Gjennom intervju og samtaler med unge menneske i tre verdsdelar har vi søkt å koma tettare inn på livet til ungdom i ei rekke land. Dei fleste av desse ungdommane er på mange må-

tar ikkje så ulike unge her i landet. Dei er glade i familien sin, er saman med venner, dei kosar seg med eit godt måltid, dei spelar fotball, fortel vitsar og dei lyttar til musikk. Og dei har draumar.

Men på grunn av at dei lever i fattige, sårbare land, mens vi lever i trygge og rike velferdssamfunn kan det også vera store skilnader. Særleg i det å gjera draumane til verkelegheit.

Tenk deg at det var du som måtte vekse opp i ein gruvelandsby i Peru, i eit landsbyhus i Etiopia eller i slummen i Nairobi. La oss seia at familien din bare hadde ein tjuedel av den inntekta de har i dag, og at det ikkje fanst barnetrygd eller andre former for offentleg støtte. Derimot var både skuleuniform og medisinar kostbare. Kor store ville sjansane dine då vera – til å ha god helse, få utdanning, god jobb og eit betre liv?

Ein stor del av verdas 1,2 milliardar ungdommar lever faktisk på denne måten.

Med ordet «fattigdom» tenkjer vi kanskje fyrst og fremst på dei akutte krisene – naud, alvorleg sjukdom, mangel på mat. Men kanskje er avmakt og mangel på fridom til å velje vel så dekkande omgrep. I denne temaavisa kan du lesa meir om dette.

Eigentleg ikkje så ulike deg og meg, men fattigdom set spor på mange område.

FOTO: NORAD-ARKIV

Rekker vi dette før 2015?

En svært stor del av verdens 6 milliarder mennesker er fattige. For dem er det ingen selvfølge å spise seg mett, å få seg en utdanning eller å gå til legen når man er syk. Men nå har verdens ledere blitt enige om noen mål som skal gjøre verden litt mindre urettferdig.

ERIK LANDET

Det var på FN's tusenårstoppmøte i september 2000 at verdens land ble enige om åtte mål som skal være oppnådd innen 2015.

Det første målet handler om å redusere fattigdom og sult. I dag lever 1,2 milliarder mennesker for under 1 dollar om dagen. De fleste av dem finnes i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Disse menneskene regnes som «svært fattige», og målet er å halvere antallet innen 2015.

Også andelen mennesker som

sulter skal halveres. I dag er rundt 800 millioner mennesker i verden ofre for sult og underernæring.

Utdanning til alle

Det andre tusenårs målet er å gi alle barn i verden grunnutdanning. I dag er det rundt 113 millioner barn som ikke går på skole og ett av fem barn i verden fullfører aldri grunnskolen. I

Afrika sør for Sahara fullfører bare en av tre barn grunnskolen. Man regner med at det finnes rundt 860 millioner voksne analfabeter i verden. Av disse er to tredeler kvinner.

60 prosent av alle barn utenfor skolen er jenter. Det tredje tusenårs målet er derfor likestilling i all utdanning. Innen 2005 skal det være full likestilling på grunnskolenivå, mens man innen 2015 skal ha full likestilling på alle utdanningsnivåer.

Redusere barne- og mødredødelighet

Det fjerde tusenårs målet handler om å redusere barnedødeligheten med to tredeler. I utviklingslandene dør ett av ti barn før de fyller fem år. Hvert år dør mer enn en halv million kvinner i forbindelse med graviditet og fødsler. Det er ett dødsfall hvert minutt. Derfor er det femte tusenårs målet å redusere mødredødeligheten. Situasjonen er verst i sørlige Afrika og i Sør- og

Sentral-Asia. I Afrika sør for Sahara dør én av 13 kvinner i forbindelse med graviditet eller fødsel, mens i vestlige land dør bare én av 4000.

Stoppe spredningen av sykdommer

Tusenårs mål nummer seks er å stoppe spredningen av hiv/aids, malaria og andre alvorlige sykdommer. Hvert år smittes 5 millioner mennesker av hiv, ifølge FN. Det anslås at 13.700 mennesker smittes av den dødelige sykdommen hver dag. Av disse er om lag halvparten ungdom under 25 år.

95 prosent av de nye smittetilfellene skjer i Afrika. Selv om rundt 30 millioner mennesker antas å være smittet i disse landene, er det mindre enn 1 prosent som får medisinsk behandling.

Malaria, som spres via mygg, er også en svært alvorlig – og ofte dødelig – sykdom. Og nok en gang er det Afrika som rammes særlig hardt. Det antas at i Afrika dør ett barn hvert 30. sekund av denne sykdommen.

Sikre bærekraftig utvikling

Det syvende tusenårs målet er å sikre miljøvennlig og bærekraftig utvikling. Fortsatt forsvinner skog, innemiljøet i utviklingsland er dårlig og kanskje aller viktigst: utslippene av karbondioksid er faretruende store. Hvert år dør

rundt 5 millioner mennesker av sykdommer forårsaket av dårlig drikkevann og rundt 1,1 milliarder mennesker i verden har ikke tilgang til rent drikkevann. Målet er å halvere dette antallet innen 2015.

Bistanden må fordobles

Det åttende målet – utvikle et globalt partnerskap for utvikling – er unikt i forhold til tidligere målsettinger om utvikling. Det nye er at de rike landene er inkludert i arbeidet og at det stilles krav til dem og hvilke ressurser som må til for å nå målene.

Veldig ofte har statsledere i verden møtt opp på konferanser og snakket med store ord om å hjelpe de fattige. Også på FN's tusenårstoppmøte var det mange av verdens toppolitikere som uttrykte dyp bekymring for fattigdommen og nøden. Men når det kommer til å betale for hva det koster har de ikke alltid vært like konkrete.

Det er vanskelig å regne ut nøyaktig hvor mye penger som trengs for å nå målene, men det er i hvert fall enighet om at verdens bistand må fordobles til over 100 milliarder dollar i året hvis vi skal lykkes. Foreløpig gjenstår det å se hvem som vil være med og betale den regningen.

TUSENÅRSMÅLENE

- Uttrykke fattigdom og sult.
- Utdanning for alle.
- Oppnå full likestilling på alle utdanningsnivåer.
- Redusere barnedødeligheten.
- Redusere mødredødeligheten.
- Stoppe spredningen av hiv/aids og malaria.
- Sikre miljøvennlig og bærekraftig utvikling.
- Bygge et globalt partnerskap for utvikling.

Kilde: UNDP

For mer info om Tusenårs målene: se www.undp.no

Mer enn hvert femte menneske på jorda lever i fattigdom – de fleste av dem i land i sør. Hvorfor er det slik? Hva er grunnen til at utviklingslandene er så fattige?

CAMILLA SOLHEIM
OG GUNNAR ZACHRISEN

Med våpen i hendene hentet europeerne fra 1400-tallet og fram til slutten av 1800-tallet slaver i Afrika og solgte dem videre i Amerika. Tilbake til Europa kom bomull, sukker og tobakk. Omfanget av slavehandelen er usikkert, men en av de oftest brukte beregningene anslår at i alt 9,5 millioner afrikanske slaver nådde Amerika i live. Millioner døde under transporten.

På 1800-tallet gjorde flere europeiske land store deler av verden til sine kolonier. Med våpenmakt ønsket koloniherrerne å styre økonomien og hente ut billige råvarer. Enorme ressurser som kunne kommet fattige land til gode ble skipt til Europa, og bidro til vår hjemlige industrialisering og økonomiske utvikling. De opprinnelige systemenes makt ble kraftig innskrenket, og koloniseringen hemmet den lokale politiske utviklingen.

På 1900-tallet – særlig på 1960- og 70-tallet – frigjorde mange av disse landene seg fra kolonimaktene. Nasjonalstatene som da oppsto ble en særegen blanding. Kolonimaktene hadde nemlig satt sammen samfunn med forskjellig kultur, språk og etnisk bakgrunn, mens andre steder ble etniske grupper delt i to fordi grensene ble trukket opp med linjal av koloniherrerne. Kolonimaktene hadde også drevet systematisk undertrykkelse – av det lokale språket, religionen og tenkemåten.

Krig og borgerkrig

Kolonimaktene ga ikke fra seg områdene i Afrika, Asia og Latin-Amerika frivillig. I flere områder kjempet befolkningen i årevis for å bli fri. Blodige konflikter har herjet, og herjer mange land også i dag. Noen ganger kan årsakene til krig, som for eksempel etniske motsetninger og uenighet om landområder, ha sin rot helt tilbake til kolonitida. Andre ganger er det andre årsaker, som for eksempel ønsket om å kaste et brutalt og upopulært regime eller politiske eller militære lederes higen etter makt og penger. Borgerkriger kan også skyldes det ujevne maktforholdet mellom fattig og rik.

Uansett årsak innebærer krig alltid menneskelige tragedier – og først og fremst for sivilbefolkningen. Tusener blir drept, menneskerettigheter blir brutt og store menneskemengder blir drevet på flukt. Krig fører også til at staten bruker enorme summer på våpen og soldatlønninger, penger som i fredstid heller kunne vært brukt på for eksempel skole.

Det er vanlig å anta at tilgang på kapital – penger til investeringer – er gunstig for å skape økonomisk utvikling i et land. Tilsvarende vil krig og

Hvorfor er fattige land fattige?

politisk ustabilitet skremme enkeltmennesker og bedrifter fra å ville investere sine penger. Dette har skjedd i mange utviklingsland som dermed har opplevd både redusert produksjon, mindre inntekter og færre arbeidsplasser for vanlige folk.

Gjeld

På 1970-tallet endret verdensøkonomien seg til det verre for Afrika. Oljeprisene steg til det seksdobbelte på et tiår, og dette slo spesielt hardt ut i Afrika. I tillegg gikk råvarepriser på varer som mange afrikanske land er helt avhengig av, for eksempel kakao, kaffe og bomull, kraftig ned.

I Asia skjedde en industrialisering, mens Afrika var – og er – fortsatt svært avhengig av råvareeksport. Mens rå-

vareprisene var gode, lånte mange afrikanske land store summer, ofte etter råd fra internasjonale banker og finansinstitusjoner.

Men da prisene falt, kom gjeldsmellen. Og i mange år siden har det gått en jevn strøm av penger – betaling av renter på gjeld – fra fattige til rike land. Det samme opplevde mange land i Latin-Amerika.

Det internasjonale pengefondet (IMF) og Verdensbanken har fått mye kritikk for sin rolle i denne perioden. Mange mener at deres krav om reformer, for eksempel nedskjæringer i offentlige tjenester og subsidier, var for omfattende og rammet de fattigste hardest.

I dag får flere av de fattigste gjeldstyngede landene gjeldslette – etter

avtale med det internasjonale samfunnet. Det betyr at disse landene har mulighet til å bruke penger de før ville brukt til å betale renter og avdrag til å bedre livet til fattige mennesker.

Vekst, handel og marked

Det er uenighet blant forskere, økonomer og andre eksperter om i hvilken grad økonomisk vekst er en forutsetning for å bringe fattige mennesker ut av fattigdom. De fleste mener det er en fordel at «kaken» som skal fordeles gradvis blir større: Jo mer penger, jo mer å fordele til de fattige. Andre vil vektlegge at det er innholdet i veksten og inntektsfordeling internt i landet som er det viktigste. Disse vil for eksempel kunne vise til erfaringene i enkelte oljeeksporte-

Grensene ble trukket opp med linjal av koloniherrerne, som her: Afrikas nordøstlige hjørne.

Utbytting av lokale naturressurser har vært en viktig årsak til kriger i fattige land. I Kongo, Sierra Leone og Liberia (bildet) har kontroll over diamant-eksport vært en årsak til borgerkriger. Kvinnen med solbriller, med tilnavnet «Oberst Black Diamond», ledet en opprørsgruppe i Liberia i 2003.

FOTO: SCANPIX/AFP/GEORGES GOBET

rende utviklingsland som har fått vekst og store inntekter, men der de fattige fortsatt er like fattige. Inntektene har utenlandske oljeselskaper og en liten politisk og økonomisk elite fordelt seg imellom.

Mange peker på at handel og markedstilgang til rike lands markeder er helt nødvendig for å skape en større økonomisk vekst i utviklingsland. Fortsatt er mange utviklingsland kun råvareprodusenter, og deres varer er blitt mindre og mindre verdts sammenlignet med prisen på varer de må importere. Derfor mener disse landene det er viktig at rike land fjerner høye tollavgifter og et regelverk som hindrer dem i å selge sine varer.

Et annet svært alvorlig problem er at rike land – ikke minst EU og USA – gir enorme subsidier (pengestøtte) til sitt landbruk, noe som gjør at rike lands landbruksvarer tilsynelatende blir billigere enn de fattige lands. Disse subsidiene – blant annet statsstøtte til produksjon eller eksport – utgjør et beløp som er mye, mye større enn de samlede overføringer av bistand (utviklingshjelp) fra rike til fattige land.

Vanstyre og korrupsjon

Det kan også være mange interne årsaker for hvorfor et land er fattig. Sto-

re klasseforskjeller, dårlige og noen ganger inkompetente (ukvalifiserte) politiske ledere og maktmisbruk kan også forklare fattigdom og konflikt. I flere land sliter man også med korrupsjon (svindel). Korrupsjonen kan ha mange former; venner og slektninger får jobb istedenfor den best kvalifiserte, vareforsendelser blir underslått, penger blir betalt under bordet for en kontrakt med staten, skatt blir ikke betalt og avgifter som ikke eksisterer blir innkrevd.

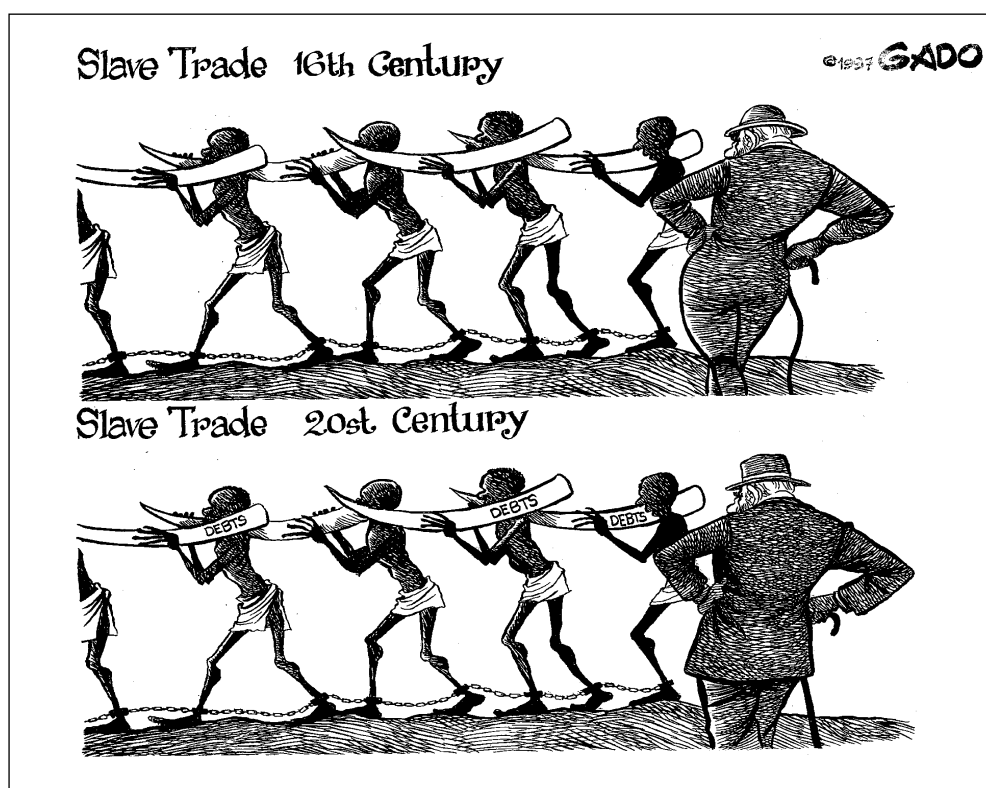
Fattige mennesker er ofte de som lider mest under korrupte politikere, politi, domstoler eller offentlig ansatte. Enkelte kan fortelle historier om hvordan de er blitt avkrevd skolepenger for skoler som i utgangspunktet skulle være gratis, om hvordan de måtte gi byråkraten ekstra «håndpenger» for å få innlagt strøm eller at det var den rike mannen som vant rettsaken fordi han kunne betale dommeren mest.

Dette er faktisk ikke uvanlig. Svært lave lønninger til offentlig ansatte er en av årsakene til at enkelte mennesker føler seg fristet til å ta «ekstra betalt». Hvordan ville du forresten likt å måtte betale læreren din flere tusen kroner for å få vitnemålet etter en eksamen som du faktisk har bestått, eller å måtte betale legen

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

Utviklingslandene har i mange år reagert på at EU og USA bruker enorme summer på å støtte eget landbruk, noe som bidrar til at utviklingslandenes produkter har svært vanskelig for å konkurrere. Bomull er et av produktene som mottar enorme subsidier.

På 1980-tallet havnet en rekke utviklingsland i en gjeldsfelle. I en lang periode var strømmen av penger fra fattige til rike land større enn pengestrømmen fra rike til fattige land.

TEGNING: GADO (TEGNER FRA KENYA).

«under bordet» for å få helt nødvendig medisinsk behandling?

Utdanning og helse

Som tidligere nevnt har mange utviklingsland i enkelte perioder måttet skjære ned på utgifter til grunnleggende samfunnsprodukter som helse og utdanning. Nedskjæringene kommer på toppen av allerede svært små offentlige budsjetter – og rammer befolkninger som ofte har et skrikende behov for helsetjenester. Sykeligheten i mange utviklingsland er langt høyere enn i rike land. Dette påvirker igjen både gjennomsnittsalderen i befolkningene og størrelsen på arbeidsstyrken. I flere afrikanske land er det for eksempel ikke vanlig at mennesker – i gjennomsnitt – blir mer enn 40-50 år gamle.

Både sykkelighet og død påvirker i sin tur den økonomiske produksjonen i samfunnet – enten den skjer lokalt i form av matproduksjon til egen familie eller er et ledd i produksjon til innenlandske eller internasjonale markeder. Malaria og tuberkulose er blant de dødelige sykdommene som historisk – og fortsatt i dag – bidrar til menneskelig lidelse og økonomisk underutvikling i fattige land. Sykdommer som skyldes forurenset drikkevann er også betydelige helseproblemer.

I nyere tid krever aids stadig flere dødsopfer – særlig i Afrika. Ved siden av de menneskelige lidelsene vil sykdommens raske spredning kunne få dramatiske følger også for samfunn og økonomi. I de verst rammede landene mener FN at man vil se en dramatisk nedgang i gjennomsnittlig levealder i befolkningen.

Også et generelt lavt utdanningsnivå har store følger for utviklingen i samfunnet – enten det er i lokalsamfunnet, i næringslivet eller blant samfunnets ledere. Mens det i rike vestlige land nærmest er en selvfølge at ledere i kommuner, statsadministrasjon og i store bedrifter har høyere utdanning er dette ikke selvsagt i fattige utviklingsland. Som oftest er det bare de økonomisk bedrestilte elitene og den øvre middelklassen som kan ha råd til slik utdanning, mens de mindre velstående må hoppe tidlig ut av utdanningssystemet for å bidra til å forsørge seg og sin familie.

På den fattige landsbygda – blant de mennesker som utgjør flertallet i verden: småbønder og landarbeidere – er det ofte mange mennesker som verken kan lese eller skrive. De siste 30-40 årene har det imidlertid skjedd betydelige framskritt i verdens fattige land hva gjelder antallet lese- og skrivekyndige.

KILDER:

Knut Vilby: «Den globale reisen»; Jarle Simensen: «Afrikas historie»; Morten Bøås/Karin Dokken: «Internasjonal politikk og utenrikspolitikk».

Hvor forskjellige er ungdom i utviklingsland fra ungdom i Norge? Hvordan påvirkes de av å leve i et fattig land? Vi har bedt utsendte journalister stille omtrent likelydende spørsmål til «helt vanlig ungdom» i ulike utviklingsland. Her presenterer vi noen av svarene.

I en landsby i Mosambik

- **Navn:** Gina og Anita Lemane
- **Alder:** 15 år (tvillingsøstre)
- **Fødested:** Landsbyen Madsiregads i like utenfor Chimoio i sentral-Mosambik
- **Bosted:** Samme
- **Utdanning:** Gina og Anita går i 5. og 6. klasse. De har måttet gå noen år om igjen «fordi de ikke besto eksamen», som de sier. De har lyst til å fortsette på «ungdomsskolen».
- **Antall søsken:** Fire
- **Foreldres yrke:** Faren er mekaniker, moren er husmor.

– Hva eier dere?

– Vi har ingen leker eller egne eiendeler, bortsett fra skolebøkene våre. Alt vi eier, tilhører hele familien.

– Hva slags fritidsaktiviteter driver dere med?

– Vi har ingen fritid. Når vi ikke er på skolen eller gjør lekser, arbeider vi hjemme. Vi kverner mais, lager mat, vasker opp og vasker klær.

– Hva vil dere bli når dere blir voksne?

– Lærer (Gina) og sykehusdirektør (Anita).

– Hva drømmer dere om?

– Å få muligheten til å fortsette å gå på skole og jobbe.

– Hva tror dere at dere gjør om fem år?

– Hvis vi ikke studerer, jobber vi. Som lærer og sykehusdirektør. Vi tror at vi kan få til det.

– Tror dere at dere er rikere eller fattigere om fem år?

– Vi er nok rikere, fordi vi jobber og tjener penger.

– Har dere mange venner og har dere kjæresten?

– Vi har venner, men ingen kjæresten.

– Har dere lyst til å gifte dere og få barn?

– Ja, når vi blir eldre. Kanskje når vi blir 22. Vi vil ha fire barn hver.

– Hva frykter dere mest? Og hvorfor?

– Sykdom. Det er så mange som er syke i landsbyen.

– Hva synes dere om landet deres?

– Vi har ingen egne eiendeler, bortsett fra skolebøkene våre, forteller tvillingsøstrene Gina og Anita Lemane (15). Likevel mener de at de har alt de trenger.

FOTO: RUI ASSUBUJI

– Det er behov for flere skoler og sykehus. Men ellers føler vi at vi har alt – familie, hus, nok å spise. Men det

som er viktig, er at vi får fortsette å studere for å ha flere muligheter i livet.

Tvillingsøstrene Gina og Anita er intervjuet av Silje Berggrav.

- **Navn:** Msafiri Chisonjela
- **Alder:** 19 år
- **Fødested:** Dodoma, (Tanzanias hovedstad).
- **Bosted:** Manzene i Dar es Salaam, Tanzania.
- **Utdanning:** Syv års grunnskole.
- **Nåværende utdanning/yrke:** – Jeg gjør ingen ting. Jeg drev ganske god butikk med grønnsaker en stund, men måtte slutte med dette da kusina mi skulle gifte seg. Det var nemlig min onkel som sto for kapitalen, og han trengte pengene da han skulle gifte bort dattera si.
- **Foreldres yrke:** Moren er bonde i hjembyen Dodoma. Faren er død.
- **Antall søsken:** Jeg har 2 søstre og 3 brødre. Alle bor hos moren vår. Selv bor jeg hos min onkel og de tre barna hans.

I en bydel i Dar es Salaam

– Hva eier du?

– Jeg eier bare klær. Jeg har et par NIKE jeans som jeg liker godt.

– Hva gjør du på fritida?

– Jeg spiller fotball med gutta i gata. Jeg spiller alltid venstre ving.

– Hva vil du bli når du blir voksen?

– Jeg kunne godt tenkt meg å være bussjåfør. Men absolutt ikke i

Dar es Salaam. Byen er alt for stor. Da vil jeg heller kjøre buss ute på landet.

– Hva drømmer du om?

– Hvis jeg får nok penger vil jeg starte opp igjen i grønnsaksbransjen. Pengene skal jeg tjene som bussjåfør.

– Hva tror du at du gjør om fem år?

– Om fem år er jeg tilbake i Dodoma og jobber som bonde. Der skal jeg dyrke grønnsaker som jeg tar med meg til Dar es Salaam og selger.

– Tror du at du er rikere eller fattigere om fem år?

Rafi (16) viser fram eiendelene sine utenfor familiens hus i en bydel i Kabul.

FOTO: LINDA CULLEN

I en bydel i Kabul

- **Navn:** Rafi Ullah
- **Alder:** 16 år
- **Fødested:** Kabul, (Afghanistans hovedstad).
- **Utdanning:** Går i 10. klasse. Han utdannet seg til skredder mens han bodde sammen med sin familie i Pakistan.
- **Nåværende utdanning/yrke:** Skredder
- **Foreldres yrke:** Moren er husmor, faren er «en religiøs mann som arbeider i moskeen».
- **Antall søsken:** 11 brødre og 6 søstre

– Hva eier du?
– Utover klærne mine, skolebøkene og litt musikk, er mine ting også familiens ting. Men fuglen er nok mest min.

– Hva gjør du i fritida?
– Da jeg bodde i Pakistan brukte jeg fritiden til å lære data. Det har jeg ikke mulighet til i Afghanistan fordi det er alt for dyrt. Jeg har heller ikke tid til det, fordi jeg er altfor opptatt med å arbeide.

– Hva vil du bli når du blir voksen?
– Når jeg er ferdig med 12. klasse, vil jeg forsøke å få en utdanning som pilot. Da vil jeg fly til Europa, USA og alle andre land i verden.

– Hva drømmer du om?
– At det ikke blir krig igjen i Afghanistan.

– Hva tror du at du gjør om fem år?
– Om fem år håper jeg at jeg er i gang med å utdanne meg som pilot.

– Tror du at du er rikere eller fattigere om fem år?
– I min familie deler vi de pengene vi har. Vi vil nok ha litt mer penger om fem år, men så har mine søsken og jeg

sikkert også fått barn, og de skal ha mat og klær.

– Hva er det viktigst å endre på hvis du selv skal få det bedre?
– Det viktigste er at det er fred i Afghanistan, fordi det vil bety stor utvikling av landet.

– Kan du selv gjøre noe for å endre på dette?
– Det beste jeg kan gjøre er å få en utdanning.

– Hva synes du er mest urettferdig i landet ditt og i verden?
– I Afghanistan har det vært krig i mange år, og det har ødelagt en masse.

– Har du mange venner? Har du noen kjæreste?
– Min familie er det viktigste, for jeg har mange brødre og søstre.

– Har du lyst til å gifte deg og få barn?
– Mine foreldre vil finne en god kone til meg når det blir min tur til å bli gift, og det blir først etter at fire av mine brødre er blitt gift. Selv om det er hyggelig med en stor familie, vil jeg helst kun ha to barn selv.

– Hva frykter du mest? Og hvorfor?
– Jeg er mest redd for at det skal bli krig igjen.

– Hva synes du om landet ditt?
– Afghanistan er mye bedre nå enn under taliban. Jeg er glad vi flyttet tilbake hit fra Pakistan, for dette er vårt land, og det er her jeg vil være.

– Hvordan tror du det går med landet ditt?
– Hvis det fortsetter å være fred her, da tror jeg det vil skje en masse innen utvikling fordi alle gjerne vil være med å gjenoppbygge landet.

Rafi (16) er intervjuet av Berit Mühlhausen.

– Det kommer an på hvor mye jeg tjener, he he. Neida, jeg drømmer verken om å være rik eller fattig. Noe midt i mellom hadde vært fint.

– Hva er det viktigst å endre på hvis du selv skal få det bedre?
– Gratis utdanning til alle. I tillegg må småbedrifter og folk som ikke tjener så mye betale mindre skatt. Vi tjener ikke mye, men betaler en haug i skatt.

– Kan du selv gjøre noe for å endre på dette?
– Livet i storbyen er hardt, så jeg vil flytte til landsbygda. Livet er bedre der.

– Hva synes du er mest urettferdig i landet ditt og i verden?
– Korrupsjonen er fæl. Man må bestikke folk over alt. Politi, myndigheter – alle – skal ha penger for å hjelpe deg. Det er rike folk som tjener på dette.

– Har du mange venner? Har du noen kjæreste?
– Jeg har mange venner. Jeg har vært sammen med Pili (17) i ett år.

– Har du lyst til å gifte deg og få barn?
– Jeg har ingen planer om å gifte meg. Og det har ikke Pili heller, håper jeg.

– Hva frykter du mest? Og hvorfor?
– Uten tvil: aids. Blir du smittet er livet ditt ødelagt. Ja, det er rett og slett over.

– Hva synes du om landet ditt?

– Først og fremst er det fredelig her. Tanzania er en kontrast til krigsherjede land som Liberia og Burundi.

– Hvordan tror du det går med landet ditt?
– Det har jeg ingen spesielle tanker om.

Msafiri (19) er intervjuet av Erik Landet.

I en bydel i Kampala

– Hva eier du?
– En sykkel (for tiden ødelagt), skolebøker og en fotball (også litt ødelagt).

– Hva gjør du i fritida?
– Fotball! I ferien arbeider jeg som frivillig i resepsjonen på en aidsklinikk som drives av kirken.

– Hva vil du bli når du blir voksen?
– Jeg har to alternativer: lege eller ingeniør. Aller helst vil jeg bli ingeniør.

– Hva tror du at du gjør om fem år?
– Da har jeg arbeidet hardt på skolen, slik at jeg er kommet inn og studerer ved universitetet.

– Tror du at du er rikere eller fattigere om fem år?
– Jeg tror at jeg har det bedre enn jeg har det i dag. Det er i alle fall det

Philip (18) eier en fotball, en sykkel og noen skolebøker.

FOTO: CAMILLA SOLHEIM

jeg håper på. Vi har opplevd så mye vondt, at det må vente noe mye bedre framover.

– Hva er det viktigste å endre på hvis du selv skal få det bedre?
– For meg som ungdom er det viktigste å klare å stå imot kjøpepresset og ikke å gjøre gale ting.

– Hva synes du er mest urettferdig i landet ditt og i verden?
– Barnemishandling og korrupsjon er det verste i landet mitt. Det er altfor mye korrupsjon her, det har gått altfor langt. Et eksempel: Da faren min døde hadde han ikke skrevet testament. For å beholde huset her måtte vi «smøre» dommeren for å vinne saken. Det er for galt.

- **Navn:** Philip Onyango
- **Alder:** 18 år
- **Fødested:** Kampala (Ugandas hovedstad)
- **Bosted:** Bydelen Bina i Kampala
- **Utdanning:** Sju års barneskole + fire år ungdomsskole. Nå er jeg i gang med videregående skole.
- **Familie:** Philip er familieoverhode. Begge foreldrene døde i 1998 (av aids). Har fem søsken: Fire søstre, på henholdsvis 20, 16, 13 og 4 år og én bror på 10. Han tror Elizabeth (4) er hiv-smittet fordi hun er ofte syk.
- **Foreldres yrke:** Moren var husmor, faren arbeidet på kontor.

– Har du mange venner? Har du noen kjæreste?
– Jeg har mange venner, og en av hobbyene mine er å skaffe nye! Jeg har mange jentevenner, men ingen kjæreste.

– Har du lyst til å gifte deg og få barn?
– Ja, hvis det er mulig. Men først og fremst vil jeg ta vare på den familien jeg allerede har.

– Hva synes du om landet ditt?
– Det er landet mitt, så jeg må elske det. Jeg ønsker å være med på å hjelpe folk her, men jeg ønsker også å reise ut. Jeg kan tenke meg å bo utenlands noen år.

– Hvordan tror du det går med landet ditt?
– Jeg vet ingenting om framtida, men landet mitt er gjenomsyret av korrupsjon. Men man må jo alltid håpe på noe bedre.

Philip (18) er intervjuet av Camilla Solheim.

PROBLEM 1, 2 og 3: FATTIGDOM, SULT og ANALFABETISME

Sultne unge går ikke på skolen

Jeg sender de eldste for å arbeide, i stedet for at de skal gå på skolen. Mat er det viktigste for oss.

Isabel Acuña, alenemor fra høylandet i Peru.

FOTO: JEANETT JAMES

Fattigdommen tvinger barna til å være hjemme for å hjelpe mor med arbeid og husarbeid. Her er fra venstre: Barbarita (11), Rosita (8), Elvia (13) med en dukke på fanget, og vesle Clever (6). 16 år gamle Herminio var ikke hjemme da bildet ble tatt.

FOTO: JEANETT JAMES

Artikkelene på side 8 og 9 er hentet fra bladet «Hjelp til selvhjelp».

På gata fant jeg alltid noe å spise. Hjemme hadde vi ikke mat hver dag. Men livet på gata var tøft.

Danien (15), midtbanespiller.

FOTO: EGIL MONGSTAD

Gategutten som kom til Norway

I KENYA: EGIL MONGSTAD

15 år gamle Danien Macharia er en av de lokale fotballheltene i Mathare-slummen utenfor storbyen Nairobi. Men slik har det ikke alltid vært. Da han var seks år gammel forsvant moren hans. Den dagen ble Danien gategutt.

– Det var tøft. Jeg vet ikke hvorfor hun reiste fra meg. Jeg var det eneste barnet hun hadde, forteller Danien.

Vi sitter hjemme hos Danien på høydedraget over Mathare-slummen. Slummen er en av Afrikas største. Et sted mellom 800 000 og en million mennesker bor her. Rønner og skur har klort seg fast til den langstrakte åssiden som rager opp på begge sider av Mathare-elva. Prostitusjon, krimi-

– Målet mitt er å bli profesjonell fotballspiller, sier 15 år gamle Danien Macharia som blant annet har deltatt i Norway Cup.

nalitet, aids, forurensing, søppel og kampen for daglig brød er det som preger livet i slummen.

Det er her fotball-interesserte Danien bor sammen med bestemor og bestefar. I et slags hus rett ved en søppelplass.

Dekket med kartong

Vi kommer inn i et rom som blir brukt til kjøkken og matlaging. En seng med en gammel slitt madrass står langs den ene kortveggen. På gulvet står en kjele og koker over åpen ild. I det andre rommet står en sofabank og noen stoler.

– Der sover jeg, sier Danien og peker på benken jeg sitter på. Benker, stoler og bord står rett på murgulvet. Møblene er slitt. Veggene er dekket med kartong for å holde det verste av nattekulden ute.

Danien ble gategutt da moren reiste fra han.

– På gata fant jeg alltid noe å spise. Hjemme hadde vi ikke mat hver

dag. Men livet på gata var tøft, sier Danien.

I tre år bodde han på gata. Han sniffet ikke lim, i motsetning til mange andre barn som lever på gata. Bestemoren kom ofte for å lete etter han, og en dag klarte hun å overtale han til å komme hjem.

– Jeg husker det var vanskelig å bryte med alle vennene mine som bodde på gata. Men bestemor brydde seg, derfor valgte jeg å komme hjem, forteller Danien som har fått mer orden på livet sitt. I dag er han midtbanespiller i Mathareungdommens egen sportsklubb – Mathare Youth Sports Association (MYSA). Klubben er Kenyas største i antall medlemmer, har stor sportslig suksess og driver i tillegg et omfattende sosialt arbeid i slummen.

Baggio og Rivaldo

Kjente spillere som Baggio, Rivaldo og Ronaldo er Daniens forbilder. Selv spiller han på midtbanen på laget sitt,

– **Mat – slik at vi kan spise oss mette. Det er det som betyr noe, understreker Isabel Acuña. Hun er alenemor med fem barn i en liten fjellandsby helt nord i Peru. Her er spørsmålet om skolegang foreløpig helt uaktuelt.**

I PERU: JEANETT JAMES

Acuña var ikke hjemme da jeg kom. Hun hadde gått til byen for å selge teppet hun hadde vevd den siste uka. Fire av de fem barna hennes satt utenfor huset. De to eldste var opp-tatt med å strikke. Fra et sted hørte jeg sår og smertefull gråt. Gråten kom fra åtte år gamle Rosita som lå på bakken med noen tepper over seg.

– Hun gråter fordi hun er sulten og har vondt i magen, sier 13 år gamle Elvia Velarde Acuña.

Har ikke spist i dag

Klokka var nærmere to og de hadde ikke spist et ordentlig måltid denne dagen.

– Vi har ikke spist siden vi spiste noen poteter klokken 12 i går. Alt vi har hatt i dag er to kopper urte-te, en til frokost og en til lunsj. Vi venter på at mamma skal komme hjem. Hun reiste klokken seks i dag morges og vi venter henne tilbake klokken seks. Vi håper hun vil ha mat med seg hjem, sier 13-åringen med et trist smil.

Det er sju måneder siden far til Herminio (16), Elvia (13), Barbarita (11), Rosita (8) og vesle Clever (6) reiste fra dem.

– Pappa har reist før, og vært borte to – tre måneder. Dette er første gang han har vært borte så lenge. Vi vet ikke hvor han er, men vi har en vond følelse av at han ikke kommer tilbake denne gangen, forteller Elvia.

Kaldt om natten

Familien bor i et lite hus i landsbyen Moran Lirio, kjølige 3100 meter over havet. Huset har et reisverk av tre og veggene er av soltørket leire. På det

vesle jordstykket dyrker de bønner til eget bruk.

Huset har ingen vinduer. Men tre små hull i den ene vegg gir litt lys. Om natten er hullene dekket med plast.

– Det er svært kaldt om natten, spesielt på vinteren. Vi har nesten ikke tepper, så vi dekker til for å holde den kalde vinden ute, forklarer Elvia.

En latrine står ca. 15 meter fra huset. De har ikke strøm eller vann. Under taket kan familien henge bort det vesle de har av klær. På gulvet står det to enkle senger uten madrasser. Her sover hele familien på seks.

Den snille onkelen

Ingen av barna går på skole. Herminio, som er eldst av barna, arbeider på rismarkene ute ved kysten. Elvia må veve, stelle hjemme, passe søsken og av og til blir hun sendt bort til en onkel for å arbeide.

– Jeg må gå tre timer for å komme dit. Onkel er snill og hjelper oss. Vi får mat mot at jeg arbeider for han. Jeg bærer vann, henter inn dyra når de skal melkes, henter ved, lager mat, er med og sår og høster. Etter tre-fire dager går jeg hjem igjen og har med meg poteter, mais og «oquitas» (en potetlignende grønnsak, red.anm.), forklarer Elvia.

Møte med mamma

Det begynner å bli sent, og vi bestemmer oss for å reise tilbake til byen. Men etter en halv time treffer vi likevel moren. Hun satt og hvilte i veikanten, men spindelen gikk hele tiden.

– Jeg vever fem timer om dagen og lager et teppe eller en poncho i uka. Det er mye jobb, men fortjeningen på rundt sju kroner dagen er liten og urettferdig, forteller hun med trist stemme.

– Det er langt fra det vi trenger for å klare oss. Jeg arbeider for at vi kan ha noe å fylle magene våre med. Noen dager går ikke det. Da må vi ta til takke med litt te. Derfor sender jeg de eldste for å arbeide, i stedet for at de skal gå på skolen. Mat er det viktigste for oss, understreker hun.

Rikdom?

– Hvordan ser du på at andre lever i rikdom?

– De har det vi ikke har. De har utdanning og de vet ikke hvordan det er å være sulten og å fryse, sier Acuña.

Jeanett James er peruansk frilansjournalist.

Dommer og trener

Selv om besteforeldrene foreløpig bare har hatt råd til å gi ham to års skolegang, kan han både lese og skrive. Men gjennom klubben lærer han å ta ansvar, noe som

Slike hjemmelagede baller er vanlige i slummen.

kommer godt med enten han klarer å bli fotballproff eller må prøve å skaffe seg annet arbeid. I dag deltar Danien både klubbens søppelryddingsprogram, dømmer andre kamper, er trener for yngre lag og bruker mye av dagen sin i MYSA.

Bestemoren som driver en liten kiosk der hun selger sigaretter og søtsaker er stolt over det barnebarnet har oppnådd – at han har kommet seg vekk fra gata og at han er aktiv i det positive ungdomsarbeidet som sportsklubben driver.

Karim Konaté har 13 barn sammen med sine tre koner. Bare to av dem går på skolen. – Utdanning er nødvendig, mener han. FOTO: ANASTASIA SOGODOGO

– Utdanning er noe tull

Antall barn som går på skole i det vestafrikanske landet Mali er blant de laveste i verden. Her går mindre enn halvparten av alle barn i skolealder på skolen.

I MALI: ANASTASIA SOGODOGO

Og langt flere jenter enn gutter kan regne med at de aldri vil få noen utdanning.

Jentene skal bli mødre og arbeide hjemme. Kultur, tradisjon og religion er tydelige i det vestafrikanske landet.

En av dem som ikke sender døtre sine på skolen er bonden Karim Konaté. Han vil på ingen måte si at han og hans tre koner er svært fattige, men døtrene får ikke gå på skolen. Han mener utdanning ikke er for jenter og at risikoen med å sende jentene til skolen er for stor.

– Når jentene er hjemme lærer de i det minste hvordan de kan bli en god husmor. Den eneste datteren vi har på skolen gjør det verken bra på skolen eller deltar i husarbeidet. Søsknebarnet mitt ble gravid, noe som aldri ville ha skjedd dersom hun

hadde blitt hjemme, sier Karim.

For han er ikke utdanning ensbetydende med en lys framtid for jenter fordi utdanningen ikke lærer dem hvordan de kan bli en god husmor.

– På skolen får de opplæring som ikke er i samsvar med våre tradisjoner og kultur. Jenter som går på skolen blir uberegnelige, gjenstridige og de blir ikke underordnet sine menn slik at de kan gjøre arbeidet som kone og mor slik tradisjonen har vært, sier Karim.

Men bomullsbonden på landsbygda i Mali sender heller ikke guttene sine på skolen. For han er guttene arbeidskraft han trenger på de store åkrene sine.

– Suksess avhenger ikke av om du har utdanning eller ei – det gjelder også for gutter, sier han.

Karim er selv oppvokst på en stor gård. Hele slekta er bønder og jordbruket har alltid vært en sikker inntekt for han og familien.

– Av i alt 40 personer i vår slekt som har begynt på skolen er det bare to som har fullført videregående skole. En ble bokfører og en ble soldat. De måtte begge to leve på en dårlig lønn og ofte måtte de spørre oss om hjelp. Ingen av dem som sluttet skolen og ble bønder igjen har noen gang vært misunnelige på de som fullførte utdanningen, legger Karim til.

Anastasia Sogodogo er frilansjournalist i Mali.

VISSTE DU AT...

■ I Nepal kan 43 prosent av alle over 15 år lese. I Norge kan 100 prosent lese.

■ I det afrikanske landet Tanzania er årlig gjennomsnittsinntekt 3900 kroner. I Norge er beløpet 222.000 kroner.

■ I Bangladesh i Sør-Asia er halvparten av barna under 5 år underernærte. I Norge er det ingen.

■ Norge er verdens beste land å bo i, ifølge FNs indeks for menneskelig utvikling. Peru er nr. 82, Kenya 146 og Mali 172. Helt på bunnen, som nr. 175, ligger Sierra Leone.

Cup

og han var med til Norge og Norway Cup for et år siden. Laget kom ikke til finalen, men for Danien og de andre var det en stor opplevelse å få spille i Norge. Og det ga ekstra motivasjon til å spille mer internasjonal fotball.

– Jeg er en god spiller og jeg kjenner meg trygg på banen. Målet er en dag å bli profesjonell, sier Danien.

Han begynte å spille for klubben mens han ennå bodde på gata.

– Klubben hjelper folk til å gjøre andre ting enn det mange gjør som vokser opp i slummen, det har de i alle fall gjort for meg, sier den tidligere gategutten og tenker blant annet på problemene med rus, kriminalitet og vold.

PROBLEM 4: SKJEV FORDELING

Global apartheid

Det snakkes ofte om at vi alle lever i en global landsby, og at vi er knyttet sammen av felles interesser i verdenssamfunnet. I virkeligheten er det mest av alt tale om global apartheid. Takket være langvarig frigjøringskamp fra den undertrykte befolkningen og internasjonalt solidaritetsarbeid er apartheid nå formelt avskaffet. Likevel lever systemet videre, om vi ser vår klode under ett.

På samme måte som i Sør-Afrika, før den afrikanske befolkningen vant sin rett under ledelse av Nelson Mandela, er det et lite hvitt mindretall som sitter med økonomisk makt, treffer avgjørelser i storselskapenes styre-

rom og behersker massemediene. Under apartheid eide det hvite mindretallet 87 prosent av jorda i Sør-Afrika. I verden som helhet legger de 20 prosent rikeste beslag på 85 prosent av inntektene. Risikoen for å dø før fylte fem år er 20 ganger større i Afrika enn i det hvite Norge. Ifølge FN har 400 dollarmilliardærer like stor formue som inntektene til halvparten av jordas befolkning.

Og hvordan er det mulig å glede seg over at apartheid er avskaffet og samtidig godta et økonomisk verdenssystem hvor 30 000 barn dør av sult og sykdom hver eneste dag?

Utdrag fra artikkel av forsker Tore Linné Eriksen i webmagasinet Monetas: www.undp.no/monetas

Apartheid - betegnelse på raseskillepolitikken i Sør-Afrika før Nelson Mandela ble president.

FOTO: THOMAS BJØRNFLATEN / SCANPIX

For en norsk tenåring må det å leve uten mobiltelefon framstå som en komplett umulighet. De fleste tenåring er i dag helt avhengig av telefonen til å organisere sitt sosiale liv. I tillegg bruker de den til å kommunisere sine følelser overfor jevnaldrende av begge kjønn.

KOMMENTAR: SYLVIA JUUKO

Mobiltelefon-manien blant norske tenåring er iøynefallende for en afrikaner som besøker et norsk lokalsamfunn. Samtidig gjenspeiler den et samfunnsfenomen – hvordan nordmenn generelt tar til seg ny teknologi og hvordan det former deres sosiale liv. Høy utdanning, godt utbygde telekommunikasjonssystemer og sterk økonomi, gjør Norge til et velfungerende og lettlevet high tech-samfunn.

Med store inntekter til disposisjon – blant annet fra landets oljeeksport – har en gjennomsnittlig nordmann faktisk råd til å kjøpe flybillett til Middelhavet for å få sol og varme – gjerne hvert år. Det skjer i den lovfestede lange ferien som alle norske arbeidstakere nyter godt av innenfor det såkalte nordiske velferdssamfunnet.

Den store interessen for å reise til utlandet kan synes merkelig siden Norge av FN er blitt kåret til verdens beste land å bo i – blant annet på grunn av solide offentlige velferdsordninger, høy levealder og vekt på miljøvern. Den kan også synes merkelig ut fra at Norge er et vakkert land med fjell, fjorder og innsjøer, og den ville naturen har gjort nordmenn til friluftsmennesker som elsker turer i skogen og i fjellet. Men en norsk familie sier «ja takk, begge deler»: Weekendturer på hytta, sommerferie med dyre båter og skiferier om vinteren er en del av det gode liv for norske familier.

Tross den store interessen for utenlandsferier bryr de fleste nordmenn seg lite om hva som skjer ute i verden.

De fleste vet at noen milliarder av nordmenns skattepenger blir brukt til utviklingshjelp i den tredje verden, men de vet lite eller ingenting om hvordan pengene deres blir brukt – for eksempel av mottagerlandene i Afrika.

Nordmenns forestilling om utviklingsland er sult og krig, siden det er dette som presenteres i norske medier. Andre aspekter ved fattige land som rik kultur, samhold og positive utviklingsinitiativer får ikke så mye oppmerksomhet.

Men for norske tenåring dreier livet seg om små og fancy mobiltelefoner med siste nytt innen

Norge – sett utenfra

spill og wap-teknologi. De laster ned ringetoner fra Internett og bruker mange hundre kroner på telefonefekter som matcher merkeriktige moteklær. Trening i helsestudio, slankeprodukter av alle slag, makeupannonser i fargerike ungdomsmagasiner, trendy kaffebarer og det store antallet klesforretninger er andre tegn på norsk ungdoms sterke vilje til å henge med på forbrukerkarusellen.

Kontrasten er stor til en tenåring på landsbygda i Uganda. Hun har helt andre bekymringer i livet. Dagen starter gjerne tidlig med å jobbe ute på jordet et par timer. For å komme til skolen må hun gå fem kilometer og hun er heldig hvis hun har skotøy på bena der hun vandrer langs skoleveien. Den eneste sjeldne kontakten hun har med en telefon, er kanskje når hun er med faren som skal ringe til en kaffeinnkjøper fra en offentlig telefonsentral, for å avtale henting av kaffen som har blitt høstet.

Få nordmenn tenker på at kaffen i de rikholdige supermarkedshyllene eller i den trendy kaffebaren er blitt fraktet mer enn ti tusen mil fra Afrika. De norske kaffeimportørene har på veien sørget for å få gjort om den importerte råkaffen til spesialprodukter som pulverkaffe, mens det er utviklingslandene som har sørget for billig arbeidskraft og dyrking og høsting av avlingen. Mens kaffebøndene får småpenger, ligger fortjenesten igjen i lommeboka til kaffeimportørene og den norske dagligvarehandelen. Slik er virkeligheten i den globale økonomi ved inngangen til det 21. århundre.

Sylvia Juuko er journalist fra Uganda. Hun har nylig tilbrakt flere måneder i Norge som ledd i Fredskorpsets utvekslingsordning mellom bedrifter og organisasjoner i nord og sør.

PRESSEKLIPP FRA VELFERDSNORGE

– Norge er et sutreland

Avslørt i ny undersøkelse: Nordmenn har alt, men er blant de minst fornøyde i Europa. – Det er oljeformuen som har gjort Norge til en sutre-nasjon. Vi

har mer penger enn vi kan bruke, sier direktør Kjell Roland ved ECON analyse. **Dagbladet, 2. oktober 2003.**

Over 1000 kroner bukse

«Både Marthe Guro (13) og mamma mener egentlig at 1000-kronersklær er for dyrt. Av en eller annen merkelig grunn har de likevel havnet her, i den rådyre merkebutikken Dollhouse.

– 1000 kroner? Vi kan få tre bukser for den prisen, hevder mamma Rigmor Finne. – Gamle damebukser, ja, kommenterer Marthe Guro tørt. Lille-

hamringene er på Oslo-tur og tråler klesstativ i motebutikken Dollhouse. Den fører Miss Sixty, kanskje det hotteste jentemerket nå. 700-1200 kroner per bukse. 13-14-åringene renner med lommebøkene på slep. – Som regel gir foreldrene etter, registrerer butikkmedarbeider, Anne Hauge.»

Aftenposten, 25. februar 2003.

Luksusbryllup er «in»

«Luksus er in, og brylluper flest koster rundt 80 000 kroner. Vil du lure deg unna de store og dyre bryllupsfestene, kan du gifte deg i utlandet. Hvert åttende par valgte det i fjor. – Det er spinndyrt med brudekjole, men man må jo ha det, sier Cathrine Myklebust (23). Kjolen til 6000 kroner er bare småpenger i det totale budsjettet på 100 000.

– Egentlig er det grotesk mange penger. Men det er viktig for meg å ha et gjennomført og stilfullt bryllup, sier

Cathrine. Seks store kaker er bestilt fra konditor, foruten kransekake og trestasjes bryllupskake til dagen det skjer – 21. juni. En profesjonell toastmaster er bestilt. Frisør, blomsteroppsett, bryllups-suite, og selskapslokale er i boks. – Jeg er ikke helt fornøyd med selskapslokalet. Det irriterer meg litt at stolene er rosa, men vi kan vel ikke akkurat leie andre stoler, sier hun og ler.»

Aftenposten, 12. mars 2003.

Shopper sydenreiser

Med tungen rett i munnen og riktige taklinger kom Henning Rosenquist (22) seg i mål med en sydentur til langt under den opprinnelige prisen. I begynnelsen av april bestilte han en to ukers pakketur til Gran Canaria med Star Tour. Han kjøpte billetter til seg selv, søsteren Siv Rosenquist og kjæresten Cathrine Øhman. Samlet pris ble 17 600 kroner. Men bare ti dager senere fikk han tilbud via e-post på nøyaktig samme reise, men denne gangen til en langt rimeligere penge: 11 600 kroner. Rosenquist bestilte så reise nummer to, før han avbestilte den første. Bare minutter senere fant han den avbestilte reisen på charter-

selskapets hjemmeside, nå til 10 600 kroner. For tredje gang bestilte han nøyaktig samme reise og endte opp med 6300 kroner mer i lommen enn da han startet. De pengene kommer godt med på den 14 dager lange ferien på Playa del Ingles, forteller Rosenquist på telefon fra bassengkanten.

– Vi har kunnet bruke litt mer enn planlagt. For eksempel skal vi leie bil noen dager og prøve vannscooter.

Han har hørt at det er vanlig å shoppe pakketurer på denne måten og vil gjøre det samme igjen neste gang han får muligheten.»

Aftenposten, 20. juni 2003.

PROBLEM 5: AIDS

14 år gamle King
i Thailand

Snart alene

King orker ikke helt å tenke på at også faren snart kommer til å dø. Moren og lillesøsteren er allerede døde av aids.

ALLE FOTO: KEN OPPRANN

Hun er bare 14 år. Men har allerede opplevd hvordan aids har tatt familien hennes. Hun håper at hun en dag blir lege. Og at faren får leve litt til.

I THAILAND: UNNI GREVSTAD
OG ASTRID GJERTINE HANDELAND

Både moren og lillesøsteren er døde. Faren har ikke lange tiden igjen å leve. Pompan Suthamma eller King som hun kalles, pleier ham så godt hun kan. 14-åringen tar en dag av gangen.

Drømmer

Tilværelsen ble totalt forandret den dagen de oppdaget at moren hadde aids. Det er tre år siden. Fem dager senere døde hun. Like etter kom det fram at også faren og lillesøsteren var hivsmittet. Lillesøsteren døde for ett år siden. Hun ble knapt fem år gammel, og faren blir stadig svakere.

– Hvis jeg skulle ønske meg noe måtte det være at mor og Mai, lillesøsteren min, kunne være sammen med meg, og at far får være hos meg så lenge som mulig, sier King.

Hun ser ut som en helt vanlig ten-

åringsjente; lang og tynn, sjenert, fnisete og livsglad. Bakom lurer alvorret – og virkeligheten. Uttrykket forandrer seg straks vi kommer inn på farens tilstand og hva som skjer den dagen han blir borte. Hun ser vekk og vegrer seg for å svare.

– Jeg vil ikke tenke på hva som skjer når han dør, sier hun og tørker tårene som spretter fram i øyekroken:

– Men tenker jeg på det, kommer jeg til at jeg har lyst til å fortsette å bo i huset her. Alene, sier King.

Skoleflink

Hun ønsker å fortsette på skolen så lenge som mulig, og kunne godt tenke seg å bli lege – eller kanskje tolk? King er ikke helt sikker.

– Jeg vet jeg må ha gode karakterer og penger.

Det spørres om hun har råd. Faren har spart 2000 kroner til studiene hennes, men klarer neppe å spare særlig mye mer. King har fått et lite stipend, men det dekker langt fra alle skoleutgiftene. Selv om både morens og farens slektninger støtter henne, føler ikke 14-åringen at hun kan be om mer økonomisk hjelp. De fleste har ikke mer enn akkurat det de trenger.

– De beste elevene kan få stipend fra staten. Kanskje klarer jeg det, sier King.

Faren kikker stolt bort på datteren.

– Hun er det eneste jeg har nå. Uten King hadde det ikke gått. Jeg er trygg på at hun klarer seg, også når jeg er borte.

Svakere for hver dag

Faren, Pongkam Suthamma, blir stadig svakere. Han trenger flere medisiner og klarer ikke arbeide så mye lenger. Hønsedriften måtte han slutte med fordi fjærene inneholdt støv som la seg på lungene hans. Dermed mistet også den lille familien ekstrainntekten fra salg av egg. Pongkam har fått støtte til innkjøp av høner og ender av Fung Sai, en lokal støttegruppe for hiv/aidsrammede. King har fått skolestipend fra den samme gruppen, og faren dyrker grønnsaker på et område som medlemmene av gruppen får leie gratis av en tidligere landsbyleder. King har overtatt stedet av endene i stedet, i tillegg tar hun seg av husarbeidet og pleier faren når han blir syk.

– Far prøver å skjule symptomene for meg, men jeg ser dem likevel. Er han syk får han gjerne smerter om kvelden. Da gir jeg ham den medisinen han ber om, hvis ikke det er så alvorlig at jeg må tilkalle tanta mi for å få hjelp, forteller King.

Både moren og søsteren døde hjemme, King vet hvordan sykdommen utvikler seg. Nå ser hun at den får overtaket også hos faren.

– Det føles så urettferdig. To er borte allerede, og snart kommer faren min til å dø også. Jeg er den eneste som blir igjen.

Omsorg og støtte

Trøsten er omsorgen og støtten de møter i landsbyen. Da moren lå for døden kom både slekt og venner på besøk. Alle visste at hun hadde aids. Verken moren, søsteren, King eller faren har noen gang blitt mobbet eller utstøtt fordi familien er rammet av aids. Landsbylederen Sukam har dessuten hele tiden stilt opp for faren med råd, hjelp og oppmuntring. Men det er omsorgen og støtten datteren King gir, som varmer faren mest.

– Jentungen har et mot ut av en annen verden. Du skulle ikke tro det bodde slike krefter i en 14-åring.

Smilet er svakt. Det var tøft å ta seg av barna alene da kona døde. Etter at lille Mai døde i fjor er han stadig blitt svakere, nå har far og datter byttet roller.

King smiler tilbake. Ennå har hun faren. Selv begynner hun å bli sliten av alt arbeidet og usikkerheten. Sliten, men stolt over at hun klarer å ta vare på faren, huset, endene, grønnsakene og skolen.

– Jeg må være tålmodig. Faren min trenger meg nå. Mer enn noen gang. Jeg skal klare det, sier hun bestemt.

Fakta om hiv/aids finner du på side 13, www.norad.no og www.undp.no

Artikkelen er hentet fra bladet «Medmenneske».

King ønsker å fortsette på skolen, og kanskje bli lege.

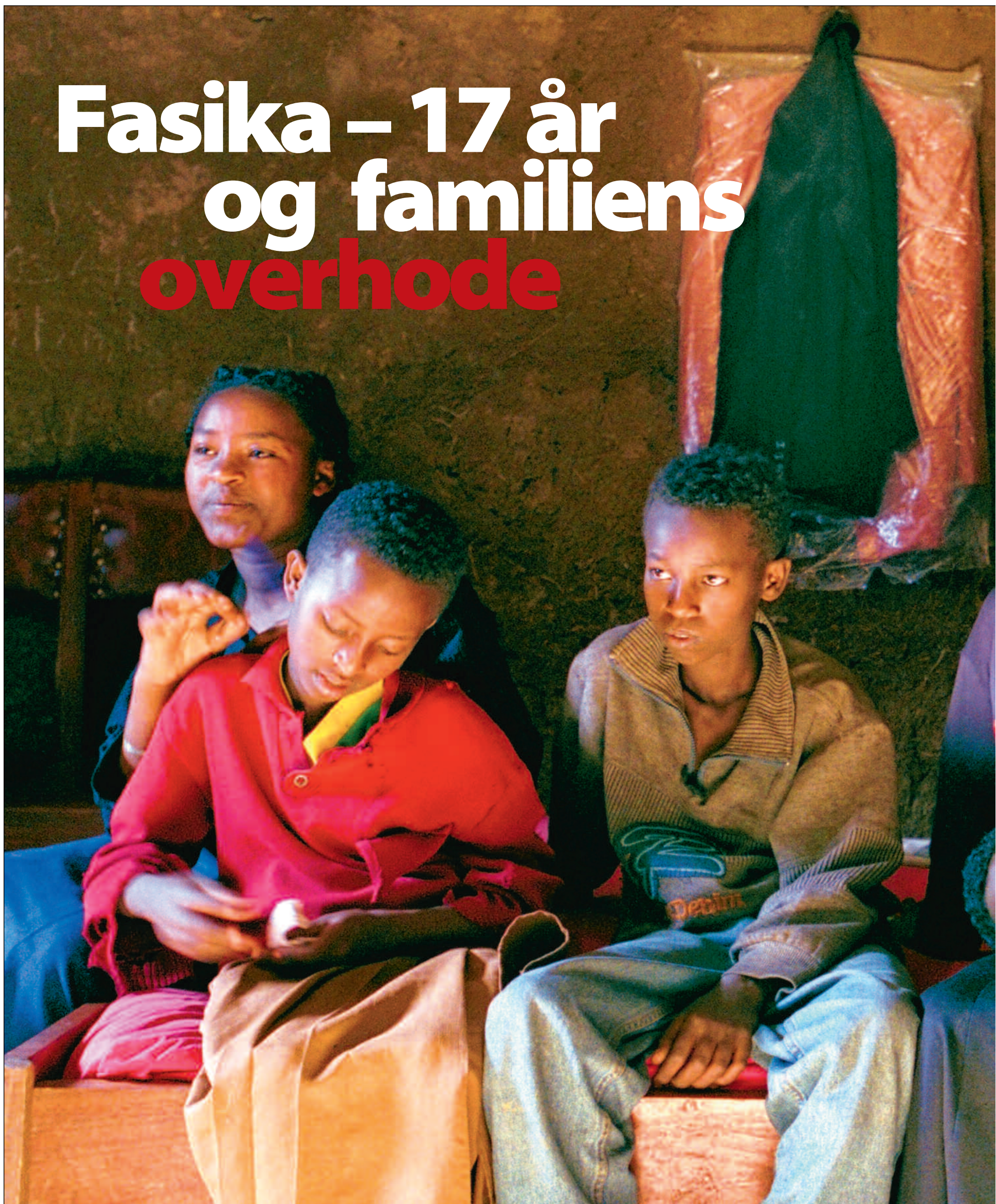

Hun har mange venner som støtter henne.

Kings far er trygg på at hun vil klare seg når han er borte.

Fasika – 17 år og familiens overhode

Alemayhu-søsknene får hjelp fra bistandsorganisasjonen Redd Barna gjennom en lokal organisasjon som sørger for at barna får økonomisk støtte til mat, klær og husleie. Prosjektet dr

For syv måneder siden ble søskenflokket i Alemayhu-familien foreldreløse. Storesøster Fasika fikk plutselig seks unge liv i hendene.

ETIOPIA: ELLEN BERG SVENNÆS

Den aidssyke morens død var et sjokk for dem alle. – Jeg stakk av da mamma døde. Måtte være alene. I tre dager satt jeg i kirken før en kamerat klarte å overtale meg til å gå hjem, forteller broren Hailu, 14 år (nummer tre fra venstre).

– Da mamma døde, skjønte jeg at hun aldri ville komme tilbake. Jeg bare gråt og gråt, forteller Enfutalsh, 10 år (nummer to fra venstre):

Nå er det 17-årige Fasika (nummer fire fra venstre) som har overtatt hovedansvaret for husholdningen og familiens liv. Hun vasker, rydder, trøster, lager mat, går på skolen og får endene til å møtes. Men ansvaret

tynger. Tårene sitter løst hos en sliten storesøster.

– Jeg har ikke noen tanker om hva jeg skal gjøre med livet mitt. Det eneste jeg tenker på er at jeg må klare å ta vare på søsknene mine. Jeg er eldst, og ansvaret er mitt. Jeg er forferdelig redd for ikke å klare det, sier hun.

– Mamma var 39 eller 40 år da hun døde. Hun kunne ikke lese en bok –

iver blant annet skole for arbeidende barn.

FOTO: KARIN BEATE NØSTERUD

stave eller skrive et ord. Men hun hadde ett mål for oss: Vi skulle på skolen, alle sammen! forteller Meskele, 16 år (lengst til venstre).

Selv ønsker den 16-årige jenta å gjøre sitt til å følge opp morens ønsker.

– Jeg vil ta eksamen på universitetet. Deretter skal jeg få meg en god jobb og hjelpe søsteren min med å

forsørge de minste barna. Jeg håper vi kan klare å bo sammen alltid, sier hun.

Tross små og trange kår er hun ikke alene om å ha planer.

Tiblet, 6 år (nummer to fra høyre) sier det slik: – Jeg vil bli flyver når jeg blir stor!

Enfutatalsh (10 år): – Naturfag er favorittfaget mitt på skolen. Jeg vil bli

forsker når jeg blir stor.

Hailu (14): – Jeg vil bli lege når jeg blir stor.

Yeshiwak Alemayhu, 8 år (lengst til høyre): – Jeg skal bli lege. Da mamma var syk, lovte jeg at jeg skulle få meg en utdanning så jeg kunne behandle henne. Hun døde, men jeg vil fortsatt bli lege. For det er mange andre som er syke.

Artikkelen er hentet fra «Redd Barna-avisa»

FAKTA OM AIDS:

■ Aids er en dødelig sykdom som gradvis knekker menneskers immunforsvar. Sykdommen utvikler seg med utgangspunkt i smitte av hiv-viruset. Foreløpig finnes det ingen vaksine mot sykdommen.

■ Det anslås at om lag 6000 mennesker under 24 år blir hiv-smittet hver dag.

■ Det anslås at det er rundt 40 millioner hiv-smittede i verden i dag. Til nå har 25 millioner dødd av aids.

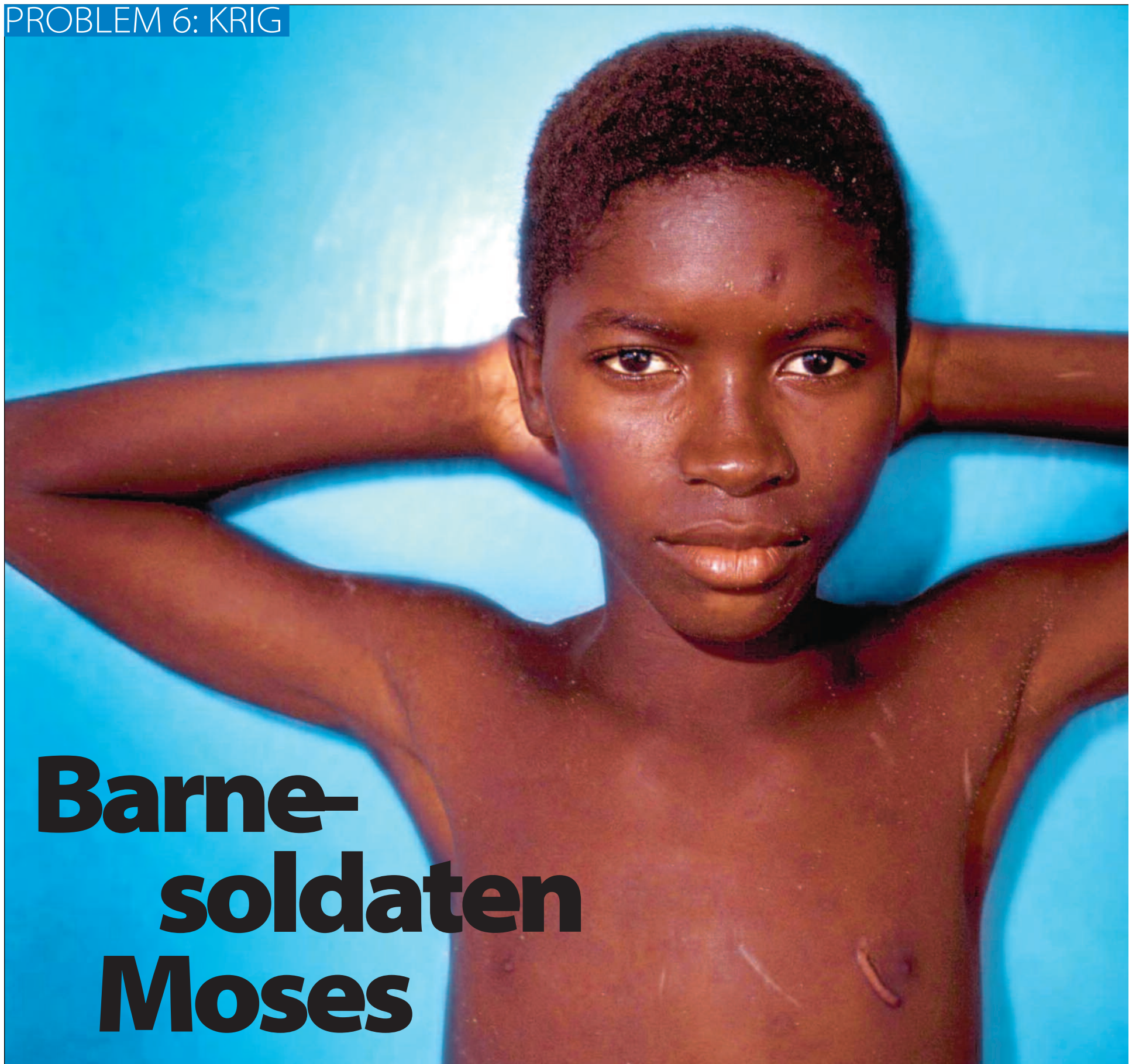
■ 70 prosent av verdens smittede bor i Afrika sør for Sahara.

■ I Afrika er ti millioner unge mellom 15 og 24 år og tre millioner barn under 15 år hiv-smittet.

■ 14 millioner barn i verden har mistet en eller begge foreldre på grunn av aids. Innen 2010 er antallet antatt å øke til 25 millioner.

Kilde: UNAIDS

PROBLEM 6: KRIG

Barne- soldaten Moses

16-årige Moses Saido var barnesoldat i åtte år. Arret i pannen har en helt egen historie.

Moses Saido Karybo fra Sierra Leone var bare fem år da han ble kidnappet av RUF-soldater. I åtte år var de andre soldatene og kommandantene det nærmeste han kom en familie.

I SIERRA LEONE: MARIT HORNE

Nå er Saido 16 og bor på Child Protection Home utenfor Freetown, et katolsk hjem for tidligere barnesoldater. I pannen, mellom øyebrynene har han et tykt arr. Gang på gang har arret blitt snittet opp, deretter ble det puttet kokain i.

Saido var kun fem år gammel da han ble tatt til fange av opprørsoldatene. Han ble slått og pisket og tukket. Da han forsøkte å rømme, skar kommandanten inskripsjonen RUF inn i

brystet hans med et barberblad. Han kunne ikke lenger rømme tilbake til landsbyen. Han var blitt en av fienden. Etter hvert ble han kommandantens favoritt. Han fikk kallenavnet «Corporal Ivy», beryktet for sine brutale overfall.

– I begynnelsen gjorde jeg forferdelige ting fordi jeg ble tvunget, senere fordi jeg synes det var spennende og morsomt, forteller Saido. – Det var som en lek. Vi var alltid ruset. Dessuten var jeg trygg så lenge jeg var en god soldat. Og jeg var en av de beste. Jeg har drept og ødelagt mange. I dag angrer jeg.

Lukket øynene

– Jeg vet ikke hvor mange jeg har drept. Ofte var det mørkt da vi angrep, og da lukket jeg øynene da jeg skjøt, forteller 15 år gamle Fatmata Kamara.

– Det var verre da vi angrep på dagtid. Da så jeg alt. Redselen i øynene. Små barn som ble kuttet opp. Jeg kunne ikke lukke øynene. Jeg ble tvunget til å gjøre forferdelige ting.

Fatmatas øyne er mørke og triste.

15-årige Fatmata Kamara ble kidnappet, og har opplevd å være både soldatbrud og barnesoldat. Men til slutt klart hun å rømme.

FOTO: MONA NORDØY

En vakker ung jente, med minner så svarte og vonde at det er umulig å fatte. Et uskyldig offer og brikke i en umenneskelig og brutal krig. En krig som i 1999 ga Sierra Leone den tvilsomme æren å bli utpekt av FN som det verste sted å bo på kloden.

Kommandantens sexslave

Fatmata var 13 år da hun ble tatt til fange av opprørsoldater i Revolutionary United Front (RUF). De fleste var barnesoldater under 16 år, forteller hun. Neddopede, uberegnelige og livsfarlige.

– Vi hadde opplevd angrep før og

«Det var som en lek. Vi var alltid ruset. Jeg har drept og ødelagt mange. I dag angrer jeg.

Moses Saido (16).

– Jeg var hele tiden livredd for å bli drept, sier hun. – Jeg var kommandantens slave. Jeg vasket, lagde mat, alt han beordret meg til. Det eneste jeg tenkte på var å rømme når muligheten bød seg. Det gjorde den da hun hadde vært der en måneds tid. I fem dager gikk hun og en annen jente gjennom bushen. Spiste det de fant av frukt. De holdt seg i ro om dagen, gikk om natten. Livredde. Da de kom fram til landsbyen ventet RUF-soldatene på dem.

– Kommandanten ble sint, men ikke så rasende som jeg trodde. Han skulle spare livet mitt, sa han. Han

skulle gjøre meg til en dyktig soldat. Først som speider og bærer. Etter hvert fikk jeg beskjed om å skyte. En dag ble jeg truet til å drepe en gravid kvinne og hennes lille barn. Jeg kjente dem begge to.

Tilbake til et vanlig liv

Det er svært vanskelig å gi barnesoldater tilbake et normalt liv. De har blitt frarøvet barndom og ungdom, opplevd å miste familie og venner, og de fleste har tapt flere år med skolegang. De er vant til våpen, bruk av vold, til gjengsamhørighet, og mange av dem fortsetter i samme spor når krigen er slutt.

Fatmata ble hos RUF-soldatene til juli 2001, da fredsavtalen mellom regjeringen og to opprørsgrupper ble undertegnet, og kommandanten og hans soldater ga fra seg våpnene. Hun ble tatt med til et senter for barnesoldater, utenfor hovedstaden. Der ble hun et par uker, inntil en hjelpeorganisasjon fant onkelen hennes som tok

henne med tilbake til familien.

– Foreldrene mine gråt av glede da jeg kom hjem, forteller hun. De hadde trodd hun var død.

Saidos «familie»

Ikke alle eks-barnesoldater er like heldige som Fatmata. I åtte år var kommandanten og de andre soldatene Saidos familie. Han savner dem, sier han. I dag har han ingen familie. Han vet ikke om foreldrene lever eller om de vil ha ham tilbake. Ryktet løper fortsatt foran ham og gjør det vanskelig for ham å vende tilbake. I løpet av de to årene etter at han slapp fri, har han forsøkt å bo hos flere fosterfamilier. Hver gang har han måttet komme tilbake til rehabiliteringssenteret.

– Jeg er vant til å gi kommando og er dårlig til å adlyde andre, sier han.

– Det fører meg alltid opp i problemer. Også på skolen. Jeg vet det, men klarer ikke å stanse sinnet mitt.

Artikkelen har tidligere stått på trykk i «På flukt».

Historien om palestinske Hussam (15)

HEBRON (b-a): Det er veien hjem fra skolen som er verst. Med kuler som flyr mellom husene og israelske stridsvogner som patruljerer gatene, vet aldri 15 år gamle Hussam om han vil komme levende hjem til lunsj.

PÅ VESTBREDDEN: ROGER HERCZ

Hussam er en ganske vanlig gutt som bor i den palestinske landsbyen Beit Omar, et par kilometer nord for Hebron på den israelskopperte Vestbredden. Etter flere år med israelsk-palestinsk vold er det imidlertid ingenting normalt over noe lenger, spesielt ikke i livene til barn og unge. Landsbyen hans er omringet av israelske styrker på alle sider. Og Hussam, nest eldste sønn i en familie på åtte, forsøker bare å overleve.

En liten soldat

Ut i fra de første ordene han sier er det vanskelig å fatte presset 15-åringen lever med.

– Jeg liker matte og naturfag. Jeg er best i klassen. Og så liker jeg fotball, sier Hussam, og smiler. Men det er også da hans stemme forandrer seg.

– Men vi spiller ikke mye fotball lenger. Det er for farlig, sier han. Gutten snakker om skytingen i Beit Omars gater. For verden utenfor er dette bedre kjent som den israelsk-palestinske konflikten.

Familiens hjem, et lite hus med

hage, er bare rundt 500 meter fra den nærmeste israelske veisperringen. Hussam, som mange andre barn på hans alder, er litt sjenert. Han er tynn, har kort, mørkt hår, og ville ha elsket, sier han, å være sammen med de andre ungdommene i gaten.

Men nå ser han seg selv som en soldat, en liten soldat i kampen for Palestina. Og når han blir eldre, sier han, kan han se seg selv stramme eksplosiver rundt kroppen, og blåse seg selv i luften blant israelere. Når tiden kommer skal også han være klar til å bli en fryktløs selvmordsbomber.

Millimetre fra døden

I fjor, to måneder før hans bror ble drept, lekte Hussam på en høyde i Beit Omar. – Plutselig begynte sammenstøtene. Steiner ble kastet mot soldatene på hovedveien. Også jeg kastet noen steiner.

Noen begynte å skyte. En kule passerte forbi hodet mitt. Den var så nære. Jeg kunne kjenne blodet ved tinningen, husker han. Hussam ble brakt rett til sykehuset, men gutten hadde vært utrolig heldig. Bare noen millimeter skilte mellom liv og død.

Hussam Al-Alami.

Vant til frykt

På to år har fem barn blitt drept i voldshandlinger bare i Hussams nabolag. – Jeg pleide å være redd. I begynnelsen var jeg redd, men nå er jeg blitt vant til det, sier 15-åringen.

For å føle seg litt tryggere går barna sjelden alene i gatene, de går i grupper. Ifølge faren, har Hussam i dag problemer med å konsentrere seg på skolen, og han er heller ikke or-

dentlig fokusert når han gjør lekser lenger. Trolig er det fordi han i de siste to årene langt i fra har vært fremmed for døden.

Broren drept

Det var allerede mørkt den kvelden Shawkat, hans eldre bror, mistet sitt liv. Sammen med hans venner, hang Shawkat rundt oppe på en høyde nær veisperringen ved Jerusalem-Hebronveien. I landsbyen er det ikke så mange steder ungdom kan være sammen. Plutselig begynte soldatene å skyte. Det tok bare et par sekunder, men livet til al-Alami-familien ble for all tid forandret. En kule gikk gjennom Shawkats nakke. Han døde på stedet. Venner tok ham straks til sykehuset. Saadi, faren, kom også, og måtte konfronteres med det verste marerittet i sitt liv.

– Vi trodde det ikke da det skjedde. Vi kunne ikke, vi ville ikke akseptere det, sier han.

Den eldste

Hussam liker ikke å snakke om sine følelser for sin bror, bortsett fra å si at han er trist.

– Jeg var veldig lei meg. Men jeg føler at jeg har tatt hans plass nå. Jeg har blitt den eldste broren, sier Hussam.

Omgitt av drap, har Hussam hatt tid til å tenke over hva døden betyr. Men i Hussams øyne, slik som mange andre palestinske barn også tror, betyr ikke døden slutten på livet.

– Når martyrene dør, går de rett til himmelen, sier han. Martyrene kan kun være palestinere. De israelske soldatenes skjebne er noe annet.

– Når soldater dør, går de rett til helvete. Min bror Shawkat er ikke virkelig død. Det er sant. Jeg tror han faktisk kan se oss. Spesielt på fredagene når vi går i moskeen for å be, sier han.

MARTYR

– et menneske som ofrer sitt liv for en sak som han eller hun tror på.

Historien har tidligere stått på trykk i Bistandsaktuelt nr. 4/2003.

visste hvor farlige de var. Jeg hadde sett onkelen min bli skutt og en nabo-dame få kuttet av begge armene. Som regel ville de ha mat. Nå ville de også ha lillebroren min og meg. Storebroren min prøvde å snakke med dem. De skjøt ham i kneet. Holdt geværet mot hodet hans. Pappa lot oss gå.

Sammen med fire andre jenter, en av dem bare åtte år, ble hun tatt med til Magina, nord i landet. Fatmata ble gitt til Samura, en av kommandantene.

Samura hadde flere såkalte soldatkoner; jenter som var tatt til fange og tilhørte ham. En hadde fått to barn med ham. En annen var høygravid. De første dagene ble Fatmata holdt bundet, slått og voldtatt.

Et tykt arr ved hårfestet

I pannen, helt oppe ved hårfestet, har Fatmata et tykt arr. Det har blitt snittet opp flere ganger. Hun skulle ønske det kunne opereres bort, slik mange av de tidligere barnesoldatene har fått operert bort inskripsjonen RUF på brystet sitt.

FAKTA OM BARN OG KRIG

■ Dødsfall, skader, flyktningetragedier og misbruk av barn til soldater er konsekvenser av krig i mange fattige land.

■ Det fantes i 2003 minst 300.000 soldater under 18 år som kjemper i væpnede konflikter rundt om i verden.

■ Svært mange barnesoldater blir tvangsrekruttert til opprørsgrupper eller militære styrker.

■ Barn og ungdom benyttes ofte helt bevisst som soldater fordi de ikke forstår rekkevidden av sine handlinger. Dessuten er det vanlig å gi narkotiske stoffer for at konsekvensene av deres handlinger skal bli enda mer uklare.

■ Av verdens 40 millioner flyktninger og internt fordrevne er om lag halvparten barn og unge. Mange av disse utsettes for misbruk og vold.

■ En av tre flyktninger er mellom 12 og 24 år. Halvparten av disse bor i Afrika.

■ UNICEF anslår at om lag to millioner barn har dødd som følge av krig og konflikter de siste 10 årene. I samme tidsrom er om lag seks millioner skadd.

■ Minst én million er blitt foreldreløse. Om lag 300 000 er tvunget til å kjempe som barnesoldater.

Kilde: Flyktningerådet/På flukt

Det er sånne som han som skaper problemet.

Feleku (16), om sin mann.

PROBLEM 7: KVINNERS AVMAKT

Feleku Adem (16) er frisk igjen etter at kirurgene på Fistula-sykehuset i Addis Abeba fikk tettet hullene i urinblæra hennes.

En stor baby i en altfor liten kropp

Feleku Adem (16) fra Etiopia ble giftet bort da hun var 13 – og ble gravid året etter. Ni måneder senere var det klart for fødsel. Hun presset i tre dager for å få ut babyen. Men fordi kroppen hennes egentlig var for liten til å føde barn, endte det med at hun presset et stort hull i underlivet.

I ETIOPIA: ØYSTEIN MIKALSEN

Den tredje dagen kollapset det lille barnehodet, slik at den døde guttebabyen kunne trekkes ut fra tenårings ødelagte underliv.

– Jeg var hinsides av smerte da de endelig fikk ut den døde babyen, forteller Feleku og ser ned. Det hun trodde var slutten på marerittet, viste seg bare å være begynnelsen. De tynne skilleveggene mellom urinblæra, endetarmen og skjeden var skadet. Hun kunne ikke lenger kontrollere sine egne kroppsfunksjoner.

– Det bare rant, nesten hvisker hun, og viser med hendene hvordan urinen dryppet nedover lårene i en evig strøm. «Fistula» er det medisinske uttrykket som brukes om Felekus skader.

Stinkende skam

Vi møter tenåringsjenta på Fistula-

klinikken i Addis Abeba i Etiopia. Det eneste sykehuset i Øst-Afrika som har spesialisert seg på denne typen skader. Feleku viser vei til noen stoler i et hjørne av den store sovesalen. Sykesengene står tett i tett. Ingen av dem er ledige. Det snakkes med lave «sykehusstemmer», men plutselig fylles rommet av gråt. Ei jente på 14-15 står midt mellom sengeradene og rister i fortvilelse og smerte. En sykepleier legger armen rundt henne og følger henne tilbake til senga.

– Se, sier Feleku og peker på dammen der jenta har stått og de våte sporene etter små, nakne føtter.

– Det er urin, forklarer hun. – Akkurat sånn var jeg også før operasjonen. Det sluttet aldri å renne. Alle klærne mine stinket, det samme gjorde senga mi. Jeg håper de klarer å gjøre henne tørr også.

Urinlukten river i nesa. Hele klinikken lukter tiss, men stanken hadde

Dr. Mulu Muleta synes det er tungt å skulle forholde seg til alle de triste skjebnene hun møter på jobben. Denne jenta er så ødelagt at hun må ha drenering rett fra nyrene og inn i en pose.

vært enda verre hvis ikke to kvinner konstant svinger hver sin vaskekest over den blanke linoleumen.

En tøff jobb

– Tisselukta gjør livet enda vanskeligere for disse jentene, forklarer Dr. Mulu Muleta. Den etiopiske kirurgen har jobbet ved sykehuset i syv år og vet godt hvor jævlig disse jentene kan ha det.

– På landsbygda er det vanlig å flytte Fistula-pasientene inn i et skur et stykke unna huset, så familien skal slippe å kjenne lukta av dem. De setter bare mat ved døra. Jeg hørte om ei jente som etter hvert ble for svak til å kripe til døra. Familien skjønte at hun var død da maten de bar ut ikke ble rørt på flere dager, sier Muleta.

Så mange som 60.000 etiopiske kvinner – mange av dem svært unge – lider i dag av Fistula. Hvert år oppstår det 9000 nye tilfeller.

Enkelte av jentene som kommer til sykehuset er så skadet at det nesten ikke er noe igjen å reparere. I utgangspunktet er det ikke en komplisert operasjon, så lenge kvinnene kommer til sykehuset i tide. Men for fattige jenter på den etiopiske landsbygda er det ikke enkelt å komme seg til sykehuset i tide. De fleste kommer aldri så langt.

– Vi utfører over 1200 operasjoner i året. De aller fleste av dem er vellykkede, men det er deprimerende å skulle skrive ut en 14-åring med drenering rett fra nyrene eller med utlagt tarm. På den annen side er det en utrolig belønning når unge jenter tar meg i hendene og takker for at de har sluttet å tisse på seg, mener Muleta.

Med hest og buss

Feleku Adem er blant dem som kan takke Dr. Mulu Muleta og kollegene hennes for å ha fått tilbake mulighe-

ten til en normalt liv. Skadene var ikke større enn at de kunne opereres.

Feleku skjærer en grimase når hun tenker tilbake på ukene etter fødselen. Ektemannen på 26 år mente ting ville gå seg til. Men et underliv med fistula leger ikke seg selv. Da det ble klart at urinen ikke stoppet å renne, og Feleku ikke ble bedre, innså mannen at noe måtte gjøres. Etter tre uutholdelige timer på hesteryggen kom de endelig fram til nærmeste busstopp. Neste dag var de framme i hovedstaden Addis, hvor de klarte å finne plass til henne på Fistula-sykehuset.

– Jeg var heldig.

– Hva synes du om at du og mange, mange andre jenter giftes bort mens dere ennå er barn?

– Det er helt sykt.

– Hva med mannen din da?

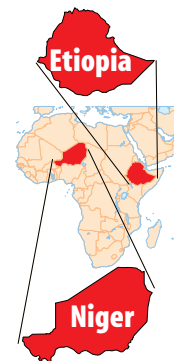
– Det er sånne som han som skaper problemet, sier Feleku.

Må operere på ny og på ny

Dr. Muleta påpeker at det ikke er barnas unge alder alene som forårsaker fistula. Underernærte jenter er mindre utviklet i underlivet og bekkenet. Selv om de «teknisk sett» er kjønnsmodne, og dermed er i stand til å bli gravide, er det rett og slett ikke plass til at et barnehode kan komme ut.

Feleku Adem har vært på sykehuset i snart tre uker og gleder seg til å komme hjem. Dr. Muleta håper inderlig det går bra med henne.

– Det hender jeg skriver ut jenter og må operere dem på nytt mindre enn et år seinere, etter nok en mislykket fødsel. Det har faktisk hendt at jeg har måttet operere samme jenta tre ganger. Det er ikke mye jeg kan gjøre når de kommer for tredje gang, avslutter kirurgen og unnskylder seg med at hun må i gang med dagens andre operasjon.

Artikkelen har tidligere stått på trykk i bladet «I care».

15 år, gift og alene med et sykt barn

I NIGER: SVERRER EGNER BRUUN

Det er sju måneder siden mannen reiste. Ramatou er bare 15 år, kanskje bare 14. Den unge landsbykvinnen fra det afrikanske landet Niger har et tungt ansvar på sine skuldre. Hennes mann er i storbyen Abidjan, selger brukte klær. Han reiste i juni, det er syv måneder siden. Men han har sendt penger, sko, såpe, klær. Hun klager ikke. Hun har nok til å klare seg, men er likevel bekymret – for barnet sitt.

Ramatous baby klynger seg til henne, en avmagret hånd holder fast i hennes sorte kjole. Bena sparker, slapper, uten kraft. Det er Ramatou Sidis førstefødsel, en jente som er 14 måneder. Hun vet at barnet er sykt, hun har allerede oppsøkt helseklinikken i nabolandsbyen i Kaifou, en drøy mil unna.

Fire ganger har hun vært der, fire ganger har personalet undersøkt babyen. Ramatou henter frem datterens helsekort. Under diagnose står det: «vekttap». Under medisiner; «vitamin A», «paracetamol». Men barnet har ikke blitt bedre. Hun lider av diaré – en hverdagslig sykdom som er velkjent over hele verden, men i verdens fattige land tar den livet av hundretusener av barn hvert år.

Den lokale hjelpearbeideren Ibrahim Niandou som har ansvaret for bistandsorganisasjonen CAREs utviklingsprosjekter i området, har sett tusener av barn i samme situasjon i dette lutfattige afrikanske landet. Han beordrer enkel nødhjelp i form av en

sukker- og saltoppløsning, og håper det beste.

Ramatou og svigermoren Roufátou følger nøye med når Ibrahim forklarer. De må lære seg dette her og nå. Det nytter ikke å få det på en lapp, for ingen av dem kan lese eller skrive. En ting er at barnet får i seg oppløsning-

en denne formiddagen, men skal barnet overleve må de lære doseringen; være nøye med hygien og unngå at blandingen kommer i kontakt med sand og annen skitt fra bakken.

Først koker de opp vannet, vann fra brønnen. Rent vann fra flaske ville vært bedre, men Ibrahim frykter at de

vil stanse behandlingen så snart flaskevannet er brukt opp. Et filter hentes frem for å sile vekk uhumskheter i vannet, men snart ligger filteret på sanden og det er like skittent igjen. Ramatou lytter, hun må lære dette, hun vet at datterens liv vil være avhengig av at behandlingen følges.

Datteren Shamsira er 14 måneder. Hun er uttørrket, gråter mye. Fire ganger har Ramatou besøkt helseklinikken, uten at det har nyttet. FOTO: INGE LIE, CARE.

Jenter, ekteskap og avmakt

■ Fistula er et av flere eksempler på at helseproblemer for jenter kan ha nær sammenheng med politiske, økonomiske og kulturelle forhold. Som det understrekes i artikkelen fra Etiopia forverres fistulaproblemet ved at kvinner som skal føde ennå ikke har en fullt utviklet kropp, samtidig som problemet forverres av at underernæring svekker og forsinket kroppens utvikling.

■ I mange fattige land med utbredt underernæring er det ikke uvanlig at kvinner får et dårligere kosthold enn menn.

■ Den svært vanlige praksisen med tidlige ekteskap er en trusel mot jenters

selvstendige rettigheter som mennesker. Omlag halvparten av alle jenter i utviklingsland (minus Kina) – cirka 163 millioner jenter – vil være gift før de fyller 20 år. Det er ikke uvanlig at jenter blir giftet bort – mot sin vilje – til menn som er mange år eldre enn seg selv.

■ Av jenter som i dag er i alderen 10-17 år vil omlag 82 millioner jenter ha giftet seg før de fyller 18 år. De høyeste andelene giftede jenter under 18 år finnes i Afrika og Sør-Asia, og de mest ekstreme tallene finnes i land som Bangladesh og Mali der mellom 70 og 80 prosent av kvinnene blir gift før de er 18 år.

■ Tidlige ekteskap bidrar ofte til at jenter ikke får rett til utdanning, at de får mindre fritid og hvile og at de blir mer utsatt for psykisk og fysisk traassering – inklusive seksuelle overgrep.

■ Ektemenn setter ofte urimelige og strenge grenser for jenters frihet. Forskning viser at giftede tenåringsjenter med barn går oftere på skole enn giftede tenåringsjenter uten barn.

■ Jenter som gifter seg mens de ennå er barn eller ungdom har som oftest lite kunnskap om hvordan de skal beskytte seg mot graviditet og seksuelt overførbare sykdommer. Å heve gjennomsnittsalderen for når kvinner

inngår ekteskap er av den grunn også et viktig tiltak mot spredning av aids.

■ At jenter ikke får en skikkelig grunnutdannelse kan lett få negative følger for hele familien. Forskning viser at økt utdanning og kunnskap hos mødre har en svært positiv innvirkning på kosthold, helse og utdanningsnivå i familien.

■ Et vanlig utsagn innen moderne bistandsarbeid lyder som følger: «Gir du utdanning til en mann utdanner du ett menneske. Gir du utdanning til en kvinne, utdanner du en hel familie.»

Kilde: Population Council/FNs barnetoppmøte 2002

**BRYTER GREN-
SER:** Etter det
fundamentalistis-
ke taliban-styrets
fall har kvinnene
fått et noe lettere
tilværelse
i Afghanistan.
17-årige Fariba er
blant dem som
prøver å bryte
nye grenser for
kvinnene.

Da jeg så
datteren
til Muham-
med Ali
bokse på
fjernsynet
tenkte jeg
at det vil
jeg også.

Fariba (17)

To tøffe never slår et slag for Afghanistan

Fariba på 17 år vil bli bokser. Hun bryter alle uskrevne regler i Afghanistan, hvor det fram til for to år siden var forbudt for jenter å drive idrett.

I AFGHANISTAN: BERIT MÜHLHAUSEN

«Puh, det er hardt», stønner Fariba Ghulam Reza og puster tungt. Hun er nettopp ferdig med å slå 100 kjappe slag, og legger seg ned på kne på bakken i et hjørne av Sarhrona-gymnasets frodige idrettsanlegg for å ta armhevinger.

På basketballbanen ved siden av er en gjeng tenåringsjenter i ferd med å gjøre seg klar til treningskamp. Volleyball-kampen er for lengst i gang, og fra en åpen container høres lyden fra to jenters bordtennis-kamp.

Fariba er den eneste som trener alene. Siden hun kom på skolelaget i fjor, har hun hver dag deltatt i felles oppvarming og deretter trukket seg tilbake for å følge det programmet hennes trener i Afghanistans Olympiske Komité har gitt henne.

Inspirert av Laila Ali

Stikk i strid med alle afghanske tradisjoner har Fariba nemlig satt seg fore å bli Afghanistans første kvinnelige bokser noensinne. Ideen fikk hun en tidlig morgen i Pakistan, der hun inntil for ett år siden bodde sammen med sin familie.

– Det var den gangen jeg så datteren til Muhammed Ali (tidenes mest kjente amerikanske proffbokser, red. anm.), Laila Ali, bokse på fjernsynet at jeg tenkte, det vil jeg også, sier Fariba.

Fram til da hadde hun kun bokset litt for moro med sine brødre hjemme. Under talibanstyret, som regjerte i Afghanistan inntil for knapt to år siden, var all form for fysisk aktivitet for kvinner bannlyst. Selv om Fariba og hennes familie flyktet til Pakistan, akkurat som hundretusenvis av andre afghanere, var det først da hun kom tilbake til gymnaset i Kabul at hun for alvor fikk muligheten til å dyrke sport.

– Da jeg ble spurt om jeg ville være med på skolens idrettslag, lo læreren da jeg svarte at jeg ville trene boksing, fortsetter Fariba.

På utkikk etter talenter

Skolens idrettslærer Maleha Baraki, som står for morgentrentingen, har selv tidligere spilt på det afghanske basketball-laget for kvinner i OL. Hun er nå utpekt av OL-komiteen til å samle et nytt kvinnelandslag, og er derfor konstant på utkikk etter talenter som kan være med å sette Afghanistan på deltakerlisten ved internasjonale konkurranser.

– Da Fariba fortalte at hun ville være bokser, ignorerte jeg det først fordi jeg ikke trodde det kunne la seg gjøre i Afghanistan hvor det aldri tidligere har vært en kvinnelig bokser. Da hun fortsatte å spørre kontaktet jeg OL-komiteen, og de ordnet det slik at hun blir trent hos dem en gang i uken, sier Maleha Baraki og smiler.

Faribas boksetrener Nesar Ahmad Qarizada holder til i et stort halvtomt rom under tribunene på Kabul Stadion. Den lange betonggangen som fører til lokalet minner om at det var her taliban-styret holdt sine offentlige henrettelser. I rommet innenfor utgjør fire sandsekker fastsatt i et hullede tak det eneste treningsutstyret. Resten ble ødelagt av det fundamentalistiske styret som ikke brydde seg om fysisk utfoldelse, fordi sport kunne komme i veien for den enkelte muslims religiøse oppforelse.

– Slå hardere, dette kjennes ut som en flue, provoserer boksetreneren.

Det er mandag formiddag og Fariba er kledd i sine svarte treningsbukser, gul t-skjorte og et par boksehansker for å øve teknikk sammen med sin trener. Etter å ha slått løs på en av sandsekkene i et kvarter, konsentrerer hun seg om å huske trinnene og slagene hun har lært, mens hun forsøker å trenge gjennom den rutinerte trenerens guard.

– Hun er kjapp til å lære seg både teori og taktikk, men det er et problem at det ikke er andre jenter hun kan trene med, sier Nesar Ahmad Qarizada, som til daglig trener det mannlige landslaget, og aldri før har trent ei jente.

Det er ikke fordi Fariba helst vil trene alene. Både hun og Afghanis-

tans olympiske komité er konstant på utkikk etter andre jenter som er interessert i boksing, og som kan trene sammen med Fariba slik at hun får litt motstand.

Ei modig jente

– Jeg har ei venninne som veldig gjerne vil bokse, men hun får ikke lov av sine foreldre fordi de er redde for hva andre vil si, forteller Fariba.

Selv om Faribas foreldre, stikk i strid med all skikk og bruk, har gitt henne lov til å bokse på skolen, er det først nylig de ble klar over at hun heretter har en mannlig trener i Den Olympiske Komité. Hvis hun hadde spurt dem hadde hun antakelig fått nei, fordi det strider mot alle samfunnets uskrevne regler.

– Nå sier de at de er stolte av meg, men at jeg kun får bokse i Afghanistan, sier Fariba, men både hun og treneren hennes håper at hun en dag vil bli kjent i utlandet.

– Hvis Fariba kommer til å delta i internasjonale konkurranser vil vi være stolte fordi hun utover å bli en lokal stjerne også vil bli et slags nasjonalt symbol, sier treneren, og tilføyer:

– Fariba har et klart potensial for å bokse. Men hun er først og fremst veldig modig fordi hun overhodet tør å gjøre et forsøk.

ORDFORKLARING:

Fundamentalist – tilhenger av ytterliggående religiøs (eller politisk) trosretning

TORTUR-KAMMER: Fariba og treneren hennes Nesar. Treningene foregår i kjelleren til Kabul stadion – i et lokale hvor de som overtrådte Talibans regler tidligere ble straffet.

FILM-STJERNER: Den nye tid har nådd jenterommet til Fariba og søstrene. Inntil for få år siden – under Taliban-regimet – var bilder av mennesker ansett for gudsbespottelse og dermed forbudt.

PÅ HJEMMEBANE: Fariba på hjemmebane – med sine kjæreste eiendeler.

Strengt liv for afghanske jenter

Da den fundamentalistiske bevegelsen **Taliban** overtok makten i mesteparten av Afghanistan fra og med 1996 innførte de stadig strengere regler mot at jenter og kvinner skulle delta i det offentlige liv. Blant annet ble det innført jobbforbud for kvinner og skoleforbud for jenter over 9 år.

Taliban-regimet mente at det var

imot islam at kvinnene ble sett av andre menn enn deres familie. Hvis kvinner eller tenåringsjenter gikk på gaten skulle de derfor være dekket helt av en burka, en heldekkende kjortel med heklet gitter foran øynene. Hvis ikke kunne man risikere å bli arrestert eller slått med en stokk av moral-politets utsendte.

Reglene for kvinner var likevel langt fra de eneste forbudene Taliban innførte. De mente for eksempel også, at det var imot islam å drive sport, høre på musikk og å vise fram bilder av mennesker.

Siden Talibans fall, høsten 2001, har dagliglivet blitt litt enklere for mange afghanske jenter, blant annet

har hundretusener av afghanske jenter begynt på skole. Men på skolene er de fortsatt i klart mindretall i forhold til gutter og fortsatt bruker flertallet av kvinner burka. Dette skyldes gamle religiøse og kulturelle tradisjoner og lokale politiske og religiøse ledere som fortsatt hindrer kvinner i å få de samme rettigheter og muligheter som menn.

Norske kids må være klar over at de er født i en innertier.

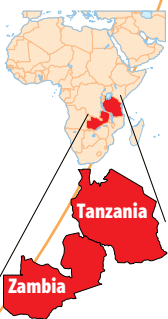
Vinni.

En norsk african man

Visste du at Norges mest populære rap-musiker, Vinni, har et nært forhold til i Afrika? Han har bodd der i flere år og mener at bistand til fattige mennesker funker – på sikt.

– Men når man tjener 35 fucking spenn i måneden, da ordner ikke ting seg til torsda'n, sier rapperen fra Paperboys.

ERIK LANDET

Vinni, eller Øyvind Sauvik som futen kaller ham, var tre år da han første gang flytta til Afrika i 1979 fordi NORAD-foreldrene hans skulle jobbe i Lusaka i Zambia.

– Jeg gikk i barnehage der og har mine første bilder fra barndommen fra Afrika. Jeg vet ikke helt hva den tida har betydd, men jeg lærte i alle fall tidlig at det finnes mye annet enn Norge. Jeg måtte lære meg Norge etterpå. Jeg skjønnte ikke at det var spesielt før jeg kom tilbake hit som syvåring og folk kodd med at jeg hadde bodd i Afrika.

Men rapperen fra Kolbotn er glad for årene i Afrika, og tror han har hatt nytte av dem.

– Jeg håper det. Men jeg håper ikke jeg tror at jeg er bedre enn nordmenn som bare har bodd i Norge. Jeg mener bare at alle har godt av å bo en tid i fremmede kulturer. Få oversikt: «Å ja, sånn gjør de det her, ja. Sånn gjør de det der, ja».

Fattig og stolt

Vinni gikk barneskolen i Norge før han igjen dro tilbake til Afrika da han var 13. Den gang var det storbyen Dar es Salaam i Tanzania som ble hjemme i noen år.

Vinni mener det er bedre at folk er i Afrika for å hjelpe enn at de holder seg hjemme. Han mener nemlig at bistandsarbeid har noe for seg.

FOTO: ESPEN RØST/DAGBLADET/ALL OVER PRESS

– Det er helt klart den perioden i Afrika som har prega meg mest. Fra Norge hadde jeg blitt innprenta hvordan ting «skal være». Dermed ble kulturkrasjet ganske heavy da jeg kom ned.

Vinni fikk nemlig venner blant de fattigste i Tanzania.

– Jeg hadde jo aldri den samme standarden som dem, har alltid bodd i hus fra den norske stat, men man så det jo, fattigdommen. Flere av vennene mine var ikke diplomatbarn. Da fikk jeg øya opp for at folka i Afrika har en helt annen verdighet enn her. De er stolte selv om de har trukket det korteste strået. Det skal de ha. Jeg setter pris som faen på Afrika. Det er få steder jeg slapper så av som i Afrika.

Trenger tid

Vinni mener bistand er et positivt lada ord, og velger å se fremover.

– Det er vanskelig å se at det kommer til å gå så jævla bra for andre enn

nordmenn. Men det er alt for mange spørsmål om det nytter. Jeg har sett at det skjer noe. At folk er der for å hjelpe må jo være bedre enn at de ikke er der. Man kan i hvert fall ikke gjøre skaden verre. Det er bare piss at alle spenn forsvinner. Jeg har sett at bistand funker.

Mirakler?

Han mener likevel det er håpløst å forvente mirakler over natta.

– Det kjipe er at mange av de som har fått det bedre til nå, er de med spenn i baklomma. 90 prosent har ikke spenn, og korrupsjonen er et helvete for dem. Og det er ikke så rart. Først var det kolonitid hvor afrikanerne ble innprenta med såkalte vestlige verdier. Så trakk vesten seg ut og de afrikanske måtte lære seg å styre selv over natta. Plutselig har noen få tilgang til masse som de ikke har hatt fra før, og da blir det jo crime school, da. Men Afrika kommer, det tror jeg.

Innertier

– Norske kids må være klar over at de er født i en innertier. Det er få, kanskje ingen, plass i verden som gir deg så mye tilgang overalt. Det er rein flaks. Den lille Røde. At det står Noreg. Det er klart at det er vanskelig å ha noe forhold til ting som bare skjer på TV. Send kidsa ut, skoleutveksling for eksempel! Klapp på skulderen til han som fant på den greia! Men jeg tror likevel at forståelsen blant norske kids er større enn man liker å gi dem kred for. Hvis ikke er i vi alle fall fucked, gliser Vinni.

Alt er ikke bare bra i Norge heller. Vi har våre egne problemer.

– Tryggheten her er kanskje farlig. Vi låser oss inn i en tanke om at siden vi har det så bra så må vi gjøre tinga riktig, og da er det lett å se ned på andre folk. Det eneste vi trenger bekymre oss for er om det er Jens eller pressten som styrer sjappa. Og vi merker faen ikke forskjell uansett.

Norge bidrar til å bekjempe fattigdom

Gi et menneske en fisk og han har mat én dag. Lær ham å fiske og han har mat hver dag.

FOTO: MONA NORDØY

Visste du at alle norske skattebetalere gir sine bidrag til å bekjempe fattigdom i utviklingsland? Joda, i underkant av én krone av hver hundrelapp vi tjener her i landet – dvs. litt under én prosent av Norges nasjonalinntekt – går inn i det norske bistandsbudsjettet.

I flere fattige land i verden utgjør bistand fra Norge, sammen med andre lands bistand, et svært viktig bidrag til å finansiere utviklingstiltak. Bistandspenger er et tilskudd til landets egne inntekter, lån og investeringer.

Innenfor bistanden skiller man i hovedsak mellom to typer – langsiktig og kortsiktig bistand. Mens den kortsiktige bistanden – også kalt humanitær bistand eller nødhjelp – har som hovedmål å avhjelpe akutte behov i forbindelse med krig og katastrofer, kan man si at den langsiktige bistanden har som mål å forebygge nød, redusere sårbarhet og skape langsiktige endringer til det bedre i fattige land. Blant de viktigste formålene for norsk langsiktig bistand er å bidra til bedre utdanning og helse,

legge forholdene til rette for økonomisk vekst og å fremme fattige menneskers rettigheter i samfunnet.

Noen av bistandspengene utbetales som ledd i bistandsavtaler mellom Norge og ulike utviklingsland i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Andre penger overføres til FN-organisasjoner og utviklingsbanker, som for eksempel FNs barnefond UNICEF, Verdens Helseorganisasjon (WHO) og FNs aids-program UNAIDS. Verdensbanken er den største av utviklingsbankene.

I tillegg støtter den norske staten, via Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD) det langsiktige arbeidet til ulike norske frivillige organisasjoner. Utenriksdepartementet bevilger penger til humanitær bistand (nødhjelp) i forbindelse med krig, flyktningestrømmer og naturskapt katastrofer. Den norske nødhjelpen kanaliseres som oftest gjennom norske organisasjoner eller FN-organisasjoner.

De fem største norske ikke-statlige bistandsorganisasjonene er Norges Røde Kors, Kirkens Nødhjelp, Flyktningerådet, Norsk Folkehjelp og Redd Barna. Disse og andre organisasjoner samler også inn penger direkte fra befolkningen i forbindelse med aksjoner og kampanjer, for eksempel den tradisjonsrike tv-aksjonen i NRK-regi. Såkalte fadderskapsordninger er også blitt en vanlig måte å samle inn penger på.

Men litt under én krone per hundrelapp er altså den norske statens bidrag. Om det er mye eller lite er det ulike meninger om innenfor norsk politikk og samfunnsnivå, men i hovedsak har norsk bistand til fattige land gjennom årene hatt bred støtte i det norske folk og på Stortinget.

I internasjonal sammenheng er Norge og de andre skandinaviske landene blant de som – per innbygger – yter mest penger til bekjempelse av fattigdom i andre land.

VISSTE DU AT:

■ Norge og de andre skandinaviske landene er blant de som – per innbygger – yter mest penger til bekjempelse av fattigdom i andre land

Går alt skeis i fattige land?

Jammen, er det noe vits i å gi bistand? Er det ikke sånn at alt skjærer seg der nede? Forsvinner ikke alle pengene i korrupsjon og svindel? Nei da, det er nok mer riktig å si at det er en del som går galt, men det er også mye som går riktig bra – og de siste 50 årene har

det skjedd enorme framskritt i mange fattige land.

Her er tre svært viktige eksempler på ting som har gått bra:

■ Et barn som blir født i verden i dag kan forvente å leve over 20 år lenger enn barn som ble født for 40 år siden.

Forventet levealder har siden 1960 steget fra 46 år til 66 år (UNDP, Human Development Report 2001)

■ I 2000 hadde tre av fire mennesker i verden lært å lese og skrive. På 30 år har lese- og skrivekyndigheten økt fra 47% til 73%. (UNESCO)

■ I dag vaksineres 80 prosent av verdens barn mot seks av de alvorligste barnesykdommene. I 1980 ble bare 5 prosent vaksinert. (UNICEFs årsrapport 2001)

(Les mer om globale oppturer og nedturer på www.undp.no/monetas.)

Veier videre

Om du har lyst til å for-dype deg i utviklingsstudier eller bare vil engasjere deg i 3. verdens-spørsmål på fritiden – mulighetene er mange. Her er en oversikt over veier videre.

ERIK LANDET

Utdanning

En rekke norske universiteter og høyskoler tilbyr studier som gir faglig kompetanse innen bistands- og utviklingsstudier. Totalt er det snakk om rundt 700 studieplasser.

Høgskolen i Agder: Bachelorgrad i utviklingsstudier (3 år). Utviklingsstudiet (1 år). www.hia.no

Høgskolen i Oslo: Utviklingsstudier årsstudium. Utviklingsstudier påbygging (halvt år). www.hio.no

Høgskolen i Vestfold: Internasjonalt samarbeid og forståelse (1 år). www.hive.no

Mediehøgskolen Gimlekollen i Kristiansand: Tverrkulturell kommunikasjon (1 år). www.mediehogskolen.no

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim: Bachelorgrad i Afrikastudier (3 år). www.ntnu.no

Norsk Lærerkademi i Bergen: Interkulturell forståelse, vekt på Sør-Amerika (1 år), Interkulturell forståelse, vekt på Øst-Afrika (1 år). www.nla.no

Universitetet i Bergen: Bachelorgrad i utviklingsstudier (3 år). www.uib.no

Universitetet i Oslo: Bachelorgrad i utviklingsstudier (3 år). Utvikling og miljø (1 år). www.uio.no

Norges Landbrukshøgskole på Ås: Seks internasjonale engelskspråklige masterprogram i utviklingsstudier, utviklings- og ressursøkonomi, naturressursforvaltning og bærekraftig landbruk og agroøkologi. www.nlh.no I tillegg kommer studier ved Misjons-høgskolen i Stavanger og beslektede fagområder som fred- og konfliktstudier. Mer info om disse finner du på www.misjonshs.no og www.samordnaopptak.no

Frivillige og statlige organisasjoner

Norge er et land med lange tradisjoner for frivillige organisasjoner av ulik art. Mange av disse jobber for en mer rettferdig verden og flere av dem har lokallag rundt i hele landet. Det finnes også statlige organisasjoner som jobber med nord/sør-spørsmål. Flere frivillige og statlige organisasjoner har også utvekslingsprogrammer.

WWF er verdens største naturvernorganisasjon og jobber blant annet for bærekraftig bruk av naturressurser i utviklingsland. www.wwf.no

Regnskogsfondet støtter prosjekter i truede regnskogsområder og kjemper for å stoppe avskogingen og sikre rettighetene til regnskogens beboere. www.rainforest.no

Amnesty International er en verdensomspennende og medlemsstyrt menneskerettighetsorganisasjon. Organisasjonen er uavhengig av enhver regjering, økonomisk aktør, politisk overbevisning og religiøs tro. www.amnesty.no

ATTAC er en internasjonal grasrotbevegelse med 23 lokallag rundt omkring i Norge. Bevegelsen er sterkt delaktig i globaliseringsdebatten og mener globaliseringen i dag foregår på de multinasjonale selskapers og finansmarkedets premisser. www.attac.no

Framtiden i våre hender er en tverpolitisk organisasjon som arbeider for

miljøansvar og rettferdighet fordeling av verdens ressurser. Organisasjonen har omlag 18.800 medlemmer fordelt på lokale grupper flere steder i Norge. www.fivh.no

Latin-Amerikagruppene i Norge jobber for økt bevissthet blant folk i Norge om forholdene i Latin-Amerika og samarbeider med og støtter folkelige organisasjoner på kontinentet. Organisasjonen har lokallag over hele Norge. www.solidaritetshuset.no/lag

Press er Redd Barnas ungdomsorganisasjon. Press jobber for at barns rettigheter, slik disse er formulert i FNs konvensjon om barnets rettigheter, blir innfridd. www.press.no

Changemaker er Kirkens Nødhjelps ungdomsorganisasjon med lokallag over hele landet. Kirkens Nødhjelp har også et ettårig utvekslingsprogram som heter Communication for Change. www.changemaker.no

Act Now er Strømmestiftelsens utvekslingsprogram for ungdom. www.stromme.no

Fredskorpset-ung er et eget program i Fredskorpset som arbeider for at unge mennesker fra 18 til 25 år fra ulike deler av verden skal møtes og ha aktiviteter og arbeidsdager sammen. www.fredskorpset.no

Vennskap Nord/Sør. Organisasjonen har et eget skoleutvekslingsprogram for videregående skoler. www.vennskap.no

Fellesrådet for Afrika er paraplyorganisasjon som ser informasjonsformidling som sitt viktigste bidrag i arbeidet for rettferdighet og utvikling i og for Afrika. www.afrika.no

Solidaritetshuset er et fellesskap bestående av 10 solidaritetsorganisasjoner som arbeider med bekjempelse av fattigdom, miljøødeleggelser og menneskerettighetsbrudd, og for en

mer rettferdig fordeling av verdens ressurser. www.solidaritetshuset.org

Nettressurser

Det finnes et hav av nettsider som gir deg tilgang til masse info om nord/sør-spørsmål.

Involveyourself.com er et nettsted for ungdom som er interessert i menneskerettigheter og nord/sør spørsmål. Felleskampanjen Involveyourself er en holdningskampanje rettet mot ungdom i alderen 15-25 år. Bak kampanjen står Norges Røde Kors, Redd Barna, Norsk Folkehjelp, Kirkens Nødhjelp og Flyktningerådet. Involveyourself finansieres av NORAD (Direktoratet for Utviklingssamarbeid), og samarbeider med ungdomsorganisasjonene Changemaker, Press, Ung i Røde Kors og Norsk Folkehjelps Ungdom.

FN-sambandet i Norge er et uavhengig informasjonssenter med FN og internasjonale spørsmål som arbeidsområde. www.fn.no

På hjemmesidene til **FNs utviklingsprogram** finner du også en masse interessant stoff om bistand, nord-sør-spørsmål og tilstanden i verdens fattige land. www.undp.no

Forum for Utvikling og Miljø er et nettsted for over 60 norske miljø-, solidaritets-, og opplysningsorganisasjoner. www.forumfor.no

Global.no er en internettportal med mange pekere og en nyhetstjeneste som samler det som skrives om nord/sør-emner i norske medier. www.global.no

Utviklingsfondet har mye stoff om globalisering, verdenshandel og matvaresikkerhet. www.u-fondet.no

Worldwatch Institute er kjent for å lage den årlige rapporten State of the Earth. www.worldwatch.org

Globalis.no er et interaktivt verdenskart hvor du selv kan velge hva som skal vises på kartet. Målet med Globalis er å formidle likheter og ulikheter i det menneskelige samfunn og hvordan vi påvirker livet på planeten, primært med visuelle hjelpemidler.

NORAD er det norske Direktoratet for utviklingssamarbeid. På nettsidene finner du blant annet informasjon om utviklingslandene Norge samarbeider med og statistikk over hvor mye penger Norge gir. www.norad.no

Bistandsaktuelt er Norges største fagblad om bistand og utviklingsstudier. På nettsidene finner du over 2000 artikler om disse temaene. www.bistandsaktuelt.com

Utenriksdepartementet har hovedansvaret for norsk bistandspolitikk. Mer informasjon finner du på www.odin.dep.no/ud/ under «Utviklingspolitikk». UD har også egne skolesider, også kalt «Norge i verden». Her kan du få ytterligere informasjon om internasjonale forhold og norsk utenrikspolitikk.

Verdensmagasinet X er et tidsskrift med globalt fokus. Artiklene kan også leses på www.solidaritetshuset.org/x

Nord-Sør Biblioteket Nord-sør biblioteket retter seg særlig mot folkebibliotek, skolebibliotek, lærere og elever ved videregående og grunnskoler, men er åpen for alle. Biblioteket er spesielt anvendelig i tilknytning til prosjektarbeid i skolen. Prøv www.stavanger.kommune.no/solvberg.

TEGNING: RONJA/ INVOLVEYOURSELF.COM

VISSTE DU AT...

■ 80 prosent av verdens befolkning bor i utviklingsland. Disse landene disponerer bare 20 prosent av jordens rikdom.

■ Fattigdom dreper et barn hvert tredje sekund.

■ En av fem mennesker i verden må klare seg for under 8 kroner dagen.

Kaffe uten bismak

Kjøp av «rettferdig» kaffe eller te fra utviklingsland er en måte å støtte fattige småbønder og deres familier. Stadig flere nordmenn velger slike varer.

GUNNAR ZACHRISEN

– Helt siden starten har vi hatt en omsetningsøkning på omlag 40 prosent fra år til år, men vi ligger fortsatt på under 1 prosent av den totale kaffeomsetningen, sier informasjonsansvarlig i garanti-ordningen Max Havelaar Norge Ragnhild Hammer.

Hun forklarer salgsøkningen siden starten i 1997 med en jevnt økende bevissthet i befolkningen rundt «etisk handel».

– Folk er blitt mer opptatt av miljø og etikk. Men det er også snakk om en bevisst holdning til kvalitet fra vår side. Hvis det ikke smaker godt, er det ingen som gidder å være solidariske over lengre tid.

Det er ikke lenger bare kaffe og te som finnes som «rettferdige varer». Bananer fra Den dominikanske republikk og appelsinjuice basert på appelsiner fra Brasil er blant de nyeste produktene som har fått godkjentstempel. Etisk sjokolade og ris er også på vei inn på det norske markedet. Max Havelaar-produktene finnes i butikker innenfor alle større norske dagligvarekjeder.

Garanti-ordningen har beregnet at salget til det norske markedet i fjor innebar 2,7 millioner kroner i «tilleggsinntekter» for produsentene – småbønder i Latin-Amerika, Afrika og Asia. Dette er et ledd i Max Havelaar-garantien om en anstendig pris på varene. I tillegg gir man også løfter knyttet til arbeidsmiljø og økologisk produksjon.

Den bolivianske kaffearbeideren Modesta Mendoza er blant de som tjener «litt ekstra» gjennom å være tilknyttet det internasjonale «fair trade»-systemet.

FOTO: MAX HAVELAAR

GARANTIEN:

Dette er noen av garantiene som gis via Max Havelaar-ordningen:

- Småprodusentene får en anstendig pris for varene sine.
- Småprodusentene må danne demokratiske og representative andelslag, hvor kvinner skal delta.
- Plantasjene overholder nasjonale lover om minstestandarder, blant annet lønnsforhold, organisasjonsrett, legehjelp, boliger, arbeidsmiljø og menneskerettigheter.
- Tvangs- og barnearbeid finner ikke sted.
- Handelen foregår mest mulig direkte mellom produsent og importør.
- Produksjonen foregår mest mulig miljøvennlig.

Mer info finner du på: www.maxhavelaar.no

Fredskorps for ungdom

Fredskorpset-ung gir unge mennesker mellom 18 og 25 år mulighet til å være med på utvekslingsprogram mellom Norge og land i Asia, Afrika og Latin-Amerika.

– Et viktig mål med Fredskorpset-ung er å spre kunnskap om, og skape engasjement for nord-sør spørsmål i Norge, sier Hans Inge Corneliussen i FK-Ung.

Alle som reiser ut er derfor med på informasjonsarbeid når de kommer hjem. Det er ikke Fredskorpset selv som sender ut deltakere, men en rekke organisasjoner og utdanningsinstitusjoner som Fredskorpset samarbeider med. For mer informasjon om Fredskorpset-ung og hvilke organisasjoner som har Fredskorpset-ung program, se www.fredskorpset.net

Vil du ha et helt nettmagasin om urettferdighet? Blant annet med forslag til elevoppgaver om temaet?

Da kan du prøve

«Monetas – et magasin for rike norske jenter og gutter»:

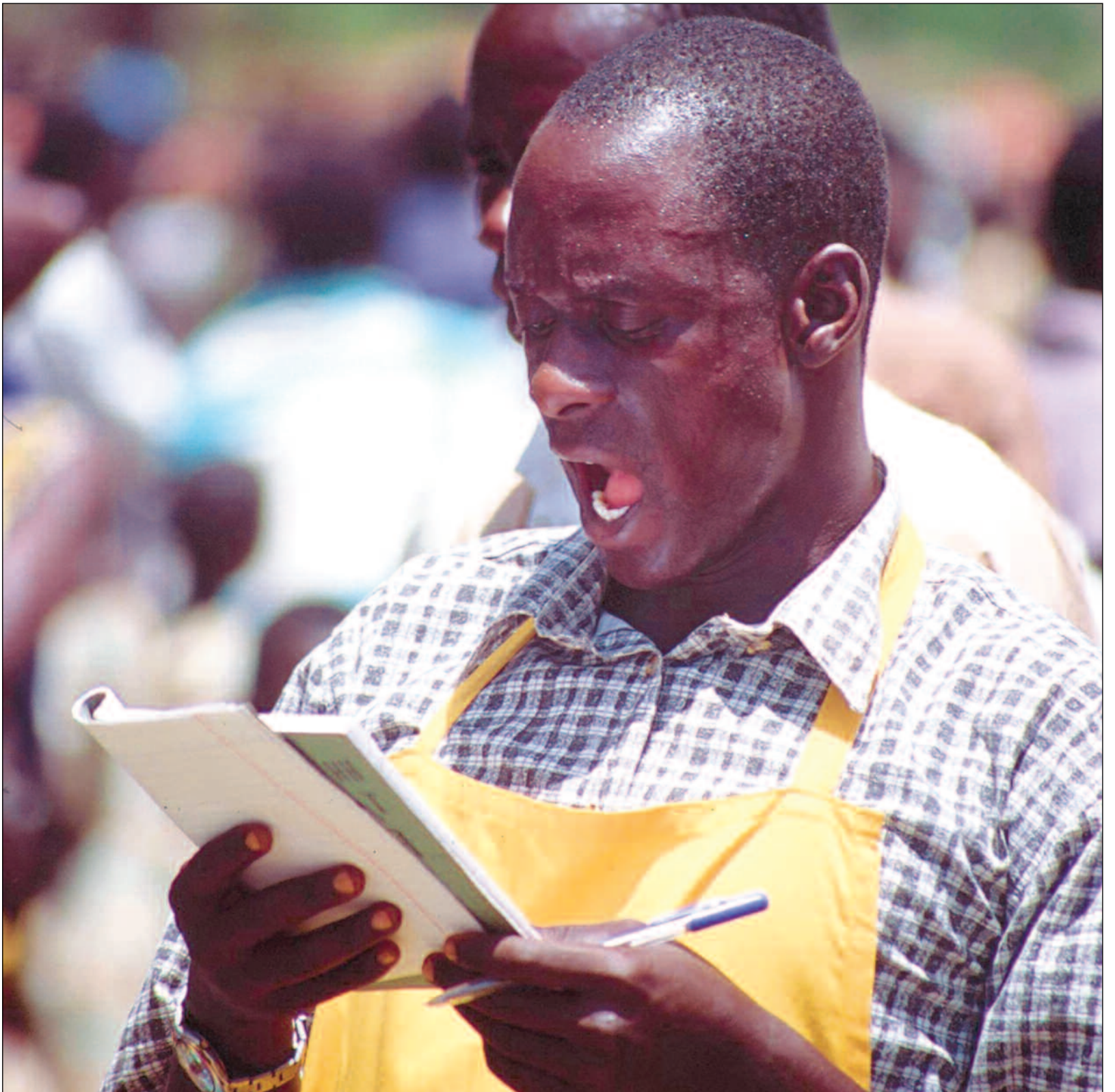
www.undp.no/monetas

Undervisningspakker om fattigdom og utvikling

Utenriksdepartementet og Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD) tilbyr et undervisningsopplegg om fattigdom og utviklingssamarbeid spesielt tilpasset lærerplanen for VKI, VKII og 10. klasse i ungdomsskolen.

For mer informasjon se www.fn.no/skole.

For bestilling kontakt FN-sambandet på 22 86 84 00 eller e-post: skole@fn-sambandet.no

Store framskritt: Mellom 1990 og 2001 økte andelen av ungdommer i utviklingslandene som kan lese og skrive fra 67 prosent til 75 prosent. (UNDP, Human Development Report 2003).

FOTO: HENRY BONGYE

UNG

i en urettferdig verden

JA, takk. Vennligst send meg gratis
 eks. av tema-avisen
«UNG i en urettferdig verden».
(Skoler tilbys klassesett.)

SENDES TIL: **bistandsaktuelt**,
NORAD, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Tema-avisen kan også bestilles fra NORADs informasjonssenter – tlf. 22 24 20 30 eller per e-post til adr-ba@norad.no

Navn:.....

Adresse:.....

Postnr./poststed:

Tlf.E-post: